

SAVONLINNAN KESKUSTAAJAMAN STRATEGINEN YLEISKAAVA

MODERNISMIN AJAN RAKENNUSPERINTÖ

RAPORTTI 1.9.2019

Selvitystyö Ahola, FM Teija Ahola, Mikkeli

Tilaaaja: Savonlinnan kaupunki, kaupunkisuunnittelu

Sisällys

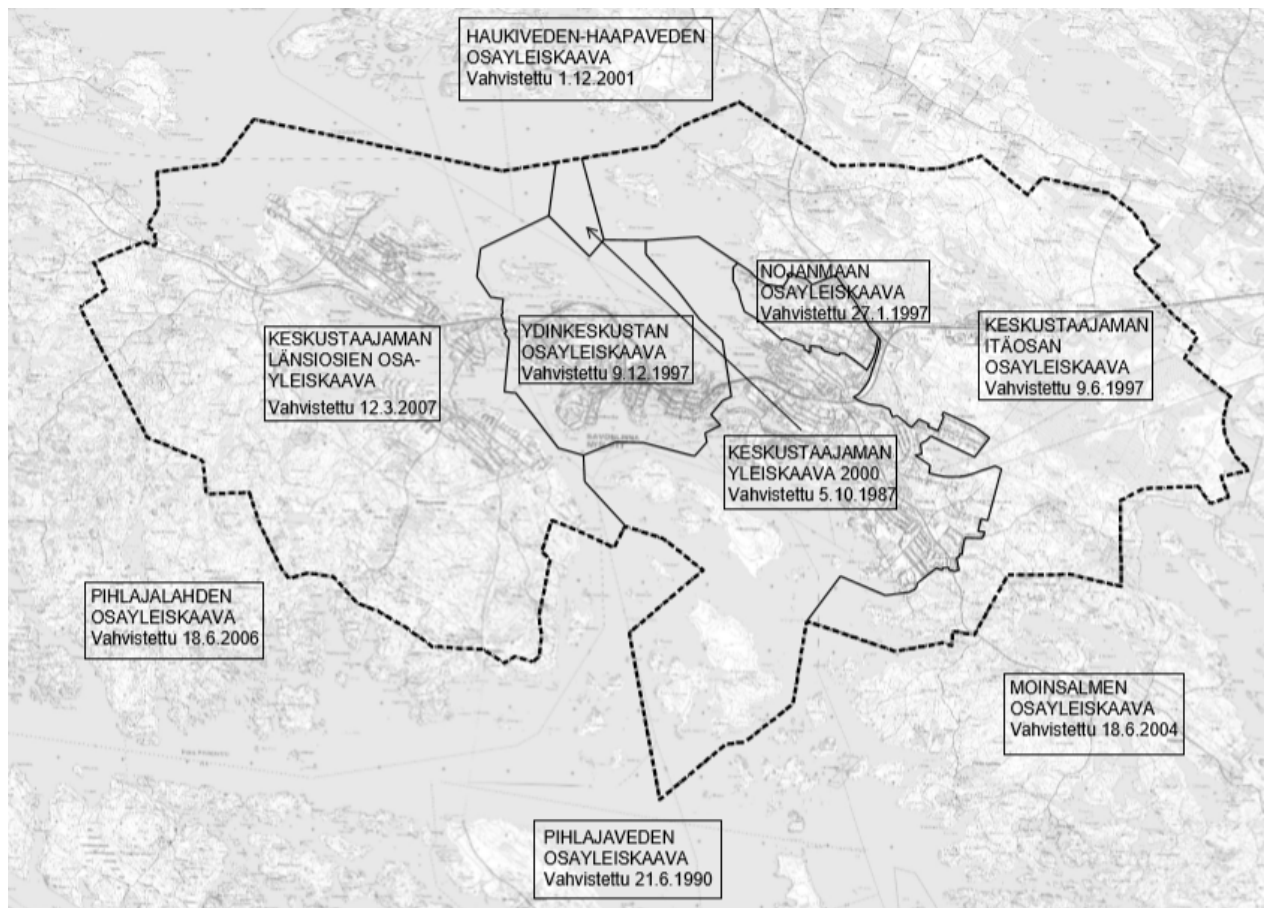
1.	Johdanto	3
1.1	Hankekuvaus	3
1.2	Käsitteitä.....	4
1.3	Lähtökohta ja tavoite.....	4
1.4	Savonlinnan modernin rakennusperinnön tietoaineistot	5
1.5	Työmenetelmät ja raportin rakenne	6
1.6	Kohteiden arviointiprosessi	8
2	Kohde-esittely.....	11
2.1	Suunnittelijoita	12
2.2	Aikakaudet.....	15
2.2.1	1940- ja 50-luku, sodan aikainen rakentaminen ja jälleenrakennuskausi	16
2.2.2	1960-luku, kaupungistuminen ja rakennustekniikan kehittyminen	20
2.2.3	1970-luku, ihanteena tehokkuus ja taloudellisuus.....	22
2.2.4	1980-luku, yksilöllisiä asuinympäristöjä ja uudenlaista kaupunkikulttuuria	23
2.3	Teemat.....	24
2.3.1	Sosiaali- ja terveydenhuolto	24
2.3.2	Uskonnon harjoittaminen.....	26
2.3.3	Kulttuuri, matkailu ja vapaa-aika.....	28
2.3.4	Opetus	31
2.3.5	Teollisuus ja rakentaminen.....	32
3	Täydennysinventointisuunnitelma	36
3.1	Modernin ajan rakennuskanta	36
3.1.1	Yksittäisiä kohteita ja miljöitä.....	36
3.1.2	Teemainventoinnit	39
3.2	Vanha rakennuskanta	42
4	Lähteet.....	43
5	Liitteet.....	45

1. Johdanto

1.1 Hankekuvaus

Savonlinnan modernin arkkitehtuurin (1939–1990) kohteiden ja alueiden selvitystyö tehtiin Savonlinnan keskustaajaman strategisen yleiskaavan perusselvitykseksi. Tarve strategisen yleiskaavan laatimiselle on tullut voimassa olevien yleiskaavojen päivittämistarpeista (MRL 36 §) ja siitä, että nykyiset yleiskaavat ovat liian pienipiirteisiä ja yksityiskohtaisia yleispiirteisen maankäytön ohjauksen välineenä. Strategisella yleiskaavalla ennakoidaan Savonlinnan keskustaajaman tulevaisuutta vuoteen 2040 saakka.

Tekijä	FM Teija Ahola, Selvitystyö Ahola
Tilaaaja	Savonlinnan kaupunki, Teknisen toimialan kaavoituspalvelut
Yhteyshenkilö	Päivi Behm, kaavoituspäällikkö
Ajankohta	2018 syksy selvitys - 2019 kevät täydennysinventointi, 2019 elokuu loppukokous
Aineistot	Raportti taulukko- ja karttaliittein (doc. ja pdf.) Valokuvat (jpg.) Paikkatietoaineisto (ESRI shape) ESKU Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan päivitettyt inventointitiedot

Kuva: Savonlinnan keskustaajaman strategisen yleiskaavan suunnittelualue ja alueella voimassa olevat osayleiskaavat. / Savonlinnan kaupunki, kaavoitus.

1.2 Käsitteitä

Rakennusperintö tai rakennettu kulttuuriympäristö on termi, joka liitetään usein iäkkäisiin rakennuksiin. Ajasta riippumattomasti rakennusperinnöllä tarkoitetaan kuitenkin kaikkia rakennuksia, rakennettuja alueita ja rakenteita kuten siltoja, kanavia ja teitä. Rakennusten ulko- ja sisätilojen rinnalla siihen liittyy myös yhdyskuntarakenne, pihat, puistot ja puutarhat. Kun käsitettä laajennetaan ja rinnalle liitetään vielä kulttuurimaisemat ja muinaisjäännökset, puhutaan kulttuuriympäristöstä.¹

Tässä inventoinnissa **moderniksi** rakennusperinnöksi käsitetään modernismin myötä syntyneet rakennukset ja ympäristöt. Niiden tarkastelu rakennusperintönä ja mahdollisena suojelukohteena on verraten uusi ilmiö. Nuorempi rakennuskanta on sisältynyt kulttuuriiperintökeskusteluun 1990-luvulta lähtien. **Nuoremmalla rakennusperinnöllä** tarkoitetaan yleensä toisen maailmansodan jälkeen valmistunutta rakennuskantaa. Suomessa tämä joukko rakennuksia on erityisen suuri, sillä jopa 80 % maan rakennuskannasta on rakennettu sotien jälkeen.²

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana ihanteet standardisoidusta ja teollisesta rakentamisesta ovat johtaneet rakennusten tyypittymiseen, rakentamisesta on tullut tiukasti normitettua toimintaa, joka on vähentänyt paikallista vaihtelua. Toisaalta **modernismin** aikakaudelle on ollut leimallista arkkitehtuurityylien kirjavuus, joka ei yleensä erotu selvinä ajanjaksoina vaan ennemminkin rinnakkaisina erilaisina suunnittelutavoitteina. Näitä tyylejä ovat mm. rationalismi, brutalismi, konstruktivismi, dekonstruktivismi, manierismi, regionalismi, orgaaninen arkkitehtuuri, postmodernismi, high-tech, minimalismi, ekologinen arkkitehtuuri, vau-arkkitehtuuri.³

Rakennusinventointi on rakennetun kulttuuriympäristön perustutkimusta, jossa kartoitetaan ja dokumentoidaan rakennuskantaa ja pyritään tunnistamaan arvokasta rakennusperintöä. Se kohdistuu rakennettuun alueeseen tai rakennukseen. Inventoinnit ovat kuvauksia kohteesta tiettyä ajankohtana. Tämän vuoksi ne tarvitsevat päivittämistä. Inventoijan on kyettävä erittelemään ja analysoimaan inventointikohteen ominaispiirteitä ja liittämään ne ajalliseen, yhteiskunnalliseen ja alueelliseen kontekstiin.

1.3 Lähtökohta ja tavoite

Modernismin perintö on tänään samassa tilanteessa kuin perinteinen eri tyylejä edustava puurakentaminen oli 1960-luvulla. Nuorempaa rakennuskantaa uhkaavat purkaminen ja osaamattomat tai piittaamattomat korjaushankkeet;⁴ modernin rakennusperinnön arvoista alkuperäisyys on uhanalaisin.

Suomessa toisen maailmansodan jälkeen rakennetun hyvinvointivaltion rakenteet ovat osoittautuneet lyhytkestoisiksi, jatkuvasti muuntuviksi. Koska tyyppikeskeinen suunnittelu on ollut rakentamisessa realiteetti ja tavoitteet palvelurakennusten monikäyttöisyydestä ja joustavuudesta eivät toteutuneet, käynnissä on ennennäkemättömän laaja julkisten rakennusten siirtyminen muuhun käyttöön tai niiden purkaminen. Tehtyjen kuntaliitoksien jälkeen ja viime vuosina kiihtyneen rakennemuutoksen myötä muutos- ja purkamispaineita on kohdistunut mm. entisiin kunnantaloihin, kouluihin ja seurakuntarakennuksiin. Kuntien ja vapaaehtoisten kuntayhtymien omistukseen jäävien terveydenhuollon rakennusten kohtaloa punnitaan sosiaali- ja terveydenhuollon hallintouudistuksen yhteydessä. Purkamispaineita lisäävät rakennukseen liitetyt epäilyt sisäilmaongelmasta.

Etelä-Savossa nuoremman rakennusperinnön inventointi on ensisijaisesti keskittynyt 1940- ja 1950-luvuille.⁵ Pääpaino on ollut kaupunkien jälleenrakennuskauden asuinalueilla. Tutkimustiedot jakautuvat maakunnassa epätasaisesti, sillä rakennusinventoinnit on tehty suurimmaksi osaksi kuntien kaavoitustyön yhteydessä. Monet viime sotien jälkeen kehittyneet, hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen liittyvät rakennustyytit ja ympäristöt odottavat syvällisempää tarkastelua. Näitä ovat mm. liikuntaympäristöistä urheilukentät, urheilutalot ja uimahallit, sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilta päiväkodit, leikkipuistot,

terveyskeskukset ja neuvolat sekä erilaiset hoitolaitokset, sivistystoimen alta koulut ja ammatilliset oppilaitokset ja kulttuurielämän puolelta kirjastot, teatterit ja kulttuurin monitoimirakennukset, kuten konsertti- ja kongressikeskukset. Kartoittamatta ovat myös kansallista tai kansainvälistäkin tunnistusta saaneiden arkkitehtien tuotanto viime sotien jälkeiseltä ajalta. Paikallisten arkkitehtien vaikutusta maakunnan kaupunki- ja taajamakuvaan on tutkittu vielä hyvin vähän.

Tämän selvitystyön tavoitteena on edesauttaa modernismin ajan rakennettujen ympäristöjen kulttuurihistoriallisten ja kaupunkikuvallisten arvojen tunnistamista ja vaalimista, jotta Savonlinnan kaupunkialueella saadaan säilymään rikas kulttuurihistoriallinen kerroksellisuus ja monipuolinen aikakaudesta kertova rakennuskanta. Selvitys toimii tarpeellisenä yhteenvetona Savonlinnan kantakaupungin nuoremmasta rakennusperinnöstä. Sen sisältämää tietoa ja täydennysinventointisuunnitelmaa tullaan hyödyntämään jatkossa asemakaavoituksessa sekä lupaprosesseissa.

Rakennussuojelun tavoitteena ei ole vain valtakunnallisesti merkittävän arkkitehtuurin, kaikkien tuntemien monumenttien ja maineikkaiden suunnittelijoiden arvostetuimpien töiden säilyttäminen. Viime vuosina suojelukeskustelun piiriin on otettu myös ns. arjen ympäristöjä. Esimerkiksi eri vuosikymmenten pientaloalueet, kerrostalolähiöt ja niiden ostoskeskukset, suuret kauppakeskukset, tehdasalueet ja yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevat rakennukset ilmentävät 1900-luvun jälkipuoliskon arvoja, joita tulevilla polvilla on oikeus nähdä ja oppia tuntemaan omassa kaupunkiympäristössään.

1.4 Savonlinnan modernin rakennusperinnön tietoaineistot

Etelä-Savon maakuntaliitossa on kerätty tietoa maakunnan arvokkaista rakennuksista ja kulttuuriympäristöistä sekä maisemista 1980-luvun alusta lähtien. Maakuntaliiton, Etelä-Savon ELY-keskuksen ja Savonlinnan maakuntamuseon ylläpitämä *Etelä-Savon kulttuuriaperintötietokanta ESKU* sisältää maakuntaliiton ja sen edeltäjien teettämät rakennusinventoinnit sekä Savonlinnan maakuntamuseon täydennysinventoinnit. Modernismin ajan rakennusperintöä koskevaa tietoa ovat vuodesta 2015 lähtien kerryttäneet muutamat Etelä-Savon ELY-keskuksen ja Etelä-Savon maakuntaliiton inventointihankkeet sekä konsulteilla teetetyn kaavoituksen liittyvät kulttuuriympäristö- ja rakennusinventoinnit. Kaikki inventointien yhteydessä kerätty tieto ei vielä päädy tietokantaan, vaan se on selvitettävä raporteista, joiden arkistoinnista vastaa selvitystyön tilaaja.

Tässä hankkeessa tiedot strategisen yleiskaavan tarkastelualueella olemassa olevasta nuoremman rakennusperinnön inventointiaineistosta koottiin ensisijaisesti edellä mainitusta ESKU-tietokannasta⁶ sekä kaupungin yleiskaavatöitä varten tehdyistä kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden rakennusinventointiraporteista:

Savonlinnan kaupungin ydinkeskustan länsiosien yleiskaava. Raportti alueen kulttuurihistoriallisista kohteista. Savonlinnan maakuntamuseo, maakuntamuseotutkija Susanna Tyrväinen, 21.4.2005.

Raportti Savonlinnan ydinkeskustan ja keskustaajaman itäosan kulttuurihistoriallisista kohteista. Savonlinnan kaupunki, Satu Tiainen, 8.8.2013.

Lisäksi käytiin läpi voimassa olevien yleiskaavojen kaavaselostuksiin sisältyvät *luettelot kulttuurihistoriallisesti arvokkaista rakennuksista ja ympäristöistä*.

1.5 Työmenetelmät ja raportin rakenne

Selvitystyö on luonteeltaan olemassa olevaa inventointiaineistoa järjestävä ja arvoperusteita avaava ja yhdenmukaistava. Sen tavoitteena on palvella Savonlinnan keskustaajaman strategisen yleiskaavan laadintaa ja kulttuuriympäristöarvojen tasapuolista tutkimista koko kaava-alueella sekä tukea suojelutarpeiden määrittelyä.

Selvitystyön kolme tehtävää

1) Tilaajan valitsemien, aikaisemmin inventoitujen kohteiden ja -alueiden nykytilan tarkastaminen, ominaispiirteiden määrittely, kulttuurihistoriallinen arvottaminen ja suositusten antaminen kaavoitusta varten.

- Tarkistettavia modernin rakennusperinnön kohteita oli 35 ja aluekokonaisuuksia 12. Tulosten esitystapana kartta sekä kohde- ja aluetaulukot.

2) Täydennysinventointitarpeen kartoittaminen modernin rakennusperinnön osalta.

- Täydennysinventointisuunnitelma yksityiskohtaisempaa kaavoitusta varten. Tulosten esitystapana kartta ja kohdetaulukko sekä raportissa esitetty luvun 3.1.2 teemainventoinnin aihe.
- Täydennysinventointisuunnitelman pohjalta tehty inventointi strategista yleiskaavaa varten. Kohteita oli 17 ja aluekokonaisuuksia 9. Tiedot yhdistettiin kohdan 1 taulukoihin ja karttoihin.

3) Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannan (ESKU) päivittäminen tarkistettujen kohteiden ja alueiden tietojen osalta sekä täydentäminen uusilla kohde- ja alueinventoinneilla.

4) Tilaajan valitsemien **vanhempaan** rakennusperintöön lukeutuvien inventointikohteiden/alueiden päivitysinventointi ja arvottaminen. Kohteita oli 10 ja alueita 5. Tulosten esitystapana on kohdetaulukko. Numeroidut kohteet on merkitty liitekarttaan 3.

Menetelmät

Savonlinnan keskustaajaman strategisessa yleiskaavassa esitetään tavoitellun kehityksen periaatteet ja osoitetaan tarpeelliset alueet yksityiskohtaisen kaavoituksen ja muun suunnittelun sekä rakentamisen ja muun maankäytön perustaksi.⁷ Periaatteena on, että yhdyskuntarakennetta eheyttäessä huolehditaan myös kulttuuriympäristöstä ja maisemasta sekä säilytetään keskeisiä vapaita viheralueita rakentamattomina. Yleiskaavalla pyritään ratkaisemaan myös merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

Strategisen yleiskaavan maankäytön ohjaustarkkuus huomioon ottaen selvitystyössä edettiin aluetarkastelusta yksityiskohtaiseen eli ensin selvitettiin yleisesti kantakaupungin rakennetun ympäristön luonnetta ja erityispiirteitä, ja sen jälkeen valikoitujen kohteiden edustavuutta ja asemaa ympäristössään, itsenäisinä kaupunkikuvatekijöinä tai jonkin ilmiön synnyttämänä kokonaisuutena.

Seuraavat aluetarkastelut toimivat taustatyönä maastotöiden kohdentamiselle, rakennusperintökohteiden kulttuurihistorialliselle arvottamiselle ja täydennysinventoinnin suunnittelulle

1) Ensiksi selvitettiin rakennuskannan nykyistä ikärakennetta rakennusrekisteritietojen pohjalta. Tuloksia vertailtiin vanhoihin kaupunkikarttoihin ja kaavoihin. Näin saatiin kuva siitä, miten kaupunki on laajentunut, miten sitä on rakennettu, missä maankäytöllä on ollut jatkuvuutta ja missä taas ympäristö on kerroksellista tai kokonaan uudistunutta. Niin yhtenäisillä kuin sekoittuneilla alueilla on arvonsa ja molemmat ovat osa Savonlinnan rakennetun ympäristön kehityskaarta.

2) Toiseksi tarkasteltiin kantakaupunkialueen rakentamiseen vaikuttanutta yhteiskunnallista ilmiöpohjaa, kuten sota-ajan jälkeinen asutuspöytä, teollisuuden rakennustoiminta, kaupungin sosiaalinen

asuntotuotanto, hyvinvointivaltion rakentaminen, matkailu ja vapaa-aika. Kaupunginosien erilaisuudelle löytyi selityksiä sekä ilmiöistä että ajan kaupunkisuunnitteluideologeista.

Raportissa nostetaan esille myös suunnittelijoita, jotka ovat työllään olleet vaikuttamassa Savonlinnan kaupunkikuvan kehittymiseen nykyiselleen.

Maastokäynnit ajoittuivat syksyyn 2018 ja tammikuulle 2019. Niiden tarkoituksena oli tarkistaa valittujen kohteiden ja alueiden inventointitietojen ajantasaisuutta, aikaisemmin todettujen ominaispiirteiden säilyneisyyttä ja muutoksia sekä valokuvata kohteet.

Raportin liitekartat ja -taulukot

A Selvityksen lähtöaineisto ja rakennussuojelu kaavoissa

Kartta 1a ja b: Rakennuskannan inventointitilanne

Inventoidut rakennukset tai rakennetut aluekokonaisuudet (tilanne 30.4.2019). Eroteltu vanha ja moderni rakennuskanta.

Lähtötietoina: ESKU, kaupungin teettämät kaava-alueiden inventoinnit, 2019 täydennysinventointi.

Kartta 2: Modernin rakennuskannan (1939–2018) suojelutilanne (tilanne 30.4.2019)

Lähtötietoina: RKY-inventointi, Etelä-Savon maakuntakaava, Savonlinnan kaupungin lainvoimaiset yleiskaavat ja asemakaavat. Tarkistettu myös mahdolliset suojelut erityislaeilla (LaRS 498/2010, asetus 480/85, Kirkkolaki 1954/1993, laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006 ja Rautatiesopimus).

B Selvityksen tulokset

Kartta 3a ja b: Modernin rakennuskannan päivitys- ja täydennysinventoinnin kohteet ja alueet sekä luokitus. Samalla kartalla esitetään myös arvioinnin kohteena olleet vanhemmat rakennukset ja alueet.

Taulukko 3.1: Modernin rakennuskannan alueiden arvotekijöitä ja ilmiöpohja, asiantuntija-arviointi ja suunnitteluosuus.

Taulukko 3.2: Modernin rakennuskannan kohteiden arvotekijöitä ja ilmiöpohja, asiantuntija-arviointi ja suunnitteluosuus.

Taulukko 3.3: Arvioitavana olleiden vanhempaan rakennuskantaan lukeutuvien inventointikohteiden tyypitys ja arviointi.

Kartta 4a ja b: Modernin ja vanhan rakennuskannan täydennysinventointisuunnitelma. Ajankohta: asemakaavat ja lupakäsittely.

Taulukot luvussa 3.1.1 ja 3.1.2: Modernin rakennuskannan täydennysinventoinnin kohteet ja alueet samassa taulukossa. Kohteet on tyypitelty käyttötarkoituksen mukaan.

C Teemakartat

Rekisteritietojen, maastossa kerätyn havaintoaineiston sekä arkisto- ja kirjallisuusselvityksellä saatujen tietojen yhdistäminen paikkatietoon ja esittäminen karttakuvana havainnollistaa ja avaa yksittäisten arkkitehtuurikohteiden tai aluekokonaisuuksien merkittävyyttä historiallisina tai kaupunkikuvallisina arvoina.

Kartta 5: Rakennuskannan ikärakenne

Esitystavan tarkoituksena on havainnollistaa keskustaajaman kehityskaarta ja eri kaupunginosien rakennetun ympäristön luonnetta, joka perustuu joko lyhyellä ajalla tai monivaiheisesti tapahtuneeseen rakentumiseen.

Lähtötietona: Rakennus- ja huoneistorekisterin valmistumisvuosi

Kartta 6: Rakennetun ympäristön jatkumot ja muutokset

Kartalla on esitetty ympäristöjä, joissa alkuperäisen tai muun pitkäaikaisen toiminnan jatkuvuus on säilynyt tunnistettavana ja edustavana näihin päiviin. Samoista teemoista tuodaan esille ympäristöjä, joissa alkuperäisen maankäytön ja toiminnan päätyttyä alue on otettu uuteen käyttöön joko sellaisenaan tai uudisrakennettuna.

Lähtötietona: Rakennus- ja huoneistorekisteri (valmistumisvuosi, käyttötarkoitus), ajantasa-asemakaava, pitäjäkartat, peruskartat ja opaskartat.

1.6 Kohteiden arviointiprosessi

Rakennusperintö muodostaa merkittävän osan kulttuurihistoriaamme ja identiteettiämme. Jotta ympäristön piirteet tunnettaisiin ja tunnistettaisiin, asiantuntijat tekevät inventointeja, rakennustutkimusta ja rakennettujen ympäristöjen kulttuurihistoriallista arvottamista.⁸

Suojelun arvoiksi ymmärretään helposti ainoastaan iäkkäät rakennukset, ja ympäristöjäkin arvioitaessa ikäkriteeri (harvinaisuus) voi olla arvoista painavin. Lisäksi yhtenä keskeisenä arvostettuna piirteenä pidetään perinteistä rakennustapaa: ammattimiesten kuten kirvesmiehen, puusepän, muurarin ja rappaajan käsityötaitoja, kädenjälkeä.

Modernin rakennusperinnön kulttuurihistoriallisen merkittävyyden arviointi on erilaista kuin sitä vanhemman. Ikäkriteeri, vain rakennuksen ”vanhuutta” mittaavana, ei ole käypä arvo, ja käsityönkin synnyttämä esteettisyys vähenee 1940- ja 50-luvuilla, kunnes 60-luvulla rakennusten teollinen valmistustapa tulee vallitsevaksi. Rakennuksen kauneus perustuu nyt ensisijaisesti suunnittelijan näkemykseen, materiaalityyppien yhdistelyyn ja visuaalisuuteen sekä rakennusteknisiin ratkaisuihin. Modernismin yhteydessä julkisuusarvosta - suunnittelijan tunnettuus ja monumenttirakennuksen rakennustaiteelliset ansiot - näyttää tulleen helpoimmin ymmärrettävä peruste.

Teollistumisen myötä rakentamisen volyymi kasvoi merkittävästi, samalla myös rakentamisen tahti. Ympäristöämme on yhä enemmän käyttöarkkitehtuuria, johon ei arjessa tule kiinnitettyä huomiota, mutta joka muodostaa asuin-, työ- ja vapaa-ajanympäristöämme ja on heijastus viimeisimpien vuosikymmenten aikana vallinneista arvostuksista. Rakennusten ja rakennettujen miljöiden vaalimisen ei tulisi olla aina rakennussuojelukysymys, on muitakin perusteita. Ihmiselle hyvän elinympäristön on katsottu tarvitsevan muuttuvan kaupunkikuvan vastapainona hitaasti muuttuvaa tai ennallaan säilyvää ympäristöä.

Rakennukset ja rakennetut ympäristöt ovat aineellisia kulttuuri-, yhteiskunta- ja poliittisen historian todisteita, esimerkiksi nuorta rakennusperintöä on alettu arvottaa siihen kiinnittyvän hyvinvointiyhteiskunnan rakentumiseen liittyvän yhteiskuntahistorian kautta.⁹

Tässä selvityksessä kiinnitettiin huomiota erityisesti modernismin ajan ympäristöjen alueellisiin ja tilallisiin ominaisuuksiin sekä rakentamisen taustavaikuttajina oleviin yhteiskunnan ilmiöihin. Tämän tarkastelutavan katsottiin sopivan hyvin tulosten käyttötarkoitukseen eli strategisen osayleiskaavan ohjaustarkkuuteen.

Rakennetun kulttuuriympäristön kohteita [kohde tai alue] arvioitiin seuraavan kolmen arvotekijän osalta valittujen kriteerien avulla. Arviointia ja tuloksia avataan taulukkoliitteissä. Tavoitteena oli tunnistaa rakennetun kulttuuriympäristön historiallisia eli dokumenttiarvoja (mm. alkuperäisyys, todistusvoima, ajankuva) sekä elämysarvoja, joita syntyy mm. ympäristössä olevasta jatkuvuudesta, tilallisesta vaihtelusta ja alueellisesta omaleimaisuudesta (paikan henki).

- **Historiallinen:** Kohteeseen liittyy esimerkiksi paikallishistoriallisesti merkittäviä dokumenttiarvoja henkilöhistorian, sosiaalishistorian, elinkeinohistorian, sotahistorian, liikennehistorian, kaupunkihistorian tai teollisuushistorian ilmiöistä tai tapahtumaketjuista.
➤ *Tavoite: Kaupunkilaisten elinympäristö säilyy historiallisesti monipuolisena. Rakennetun ympäristön näkyvät piirteet liittyvät sen osaksi laajempia jatkumia ja yhteiskunnan kehitystä.*
- **Rakennushistoriallinen/taiteellinen:** Kohdetta luonnehtivat hyvin sen rakentamisajankohdalle tai jollekin muutosajankohdalle ominaiset piirteet tai jatkuvuudet, jotka voivat liittyä kaavoitukseen, arkkitehtuurityyliin tai rakennustekniseen ratkaisuun. Kohde voi olla arkista käyttöarkkitehtuuria, korkealaatuisia arkkitehtuurisuunnittelua tai rakennustavaltaan erityislaatuinen rakennus.
➤ *Tavoite: Kaupungin rakennetussa ympäristössä säilyy esimerkiksi alueiden käyttöön, rakennusten tyyliin tai kaupunkitilaan liittyvää historiallista jatkuvuutta tai luontevaa ajallista kerroksellisuutta, joka luo puitteet elämyksellisen kaupunkiympäristön kehittämiseen.*
- **Kaupunkikuvallinen, maisemallinen:** Kohteella on merkitystä ympäröivässä kaupunkimaisemassa, -kuvassa tai -tilassa. Kohde voi olla itsenäinen miljöötekijä tai kokonaisuuden osatekijä. Kohteella on merkitystä osana historiallista ilmiötä, kuten ympäröivän maiseman muodostumiselle esimerkiksi elinkeinotoiminnan kautta.
➤ *Tavoite: Kaupunkiympäristössä on joko kaukomaiseman tai lähimaiseman kannalta merkittäviä, aluetta ja tilaa määrittäviä, vahvoja aiheita, jotka antavat erityisluonteen paikalle, helpottavat kaupunkialueen hahmottamista ja kaupungin tai sen osan identiteetin rakentamisessa.*

Valitut kriteerit perustuvat lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (498/2010). Kohde tai alue voi täyttää yhden tai useamman kriteerin.

- Historiallinen todistusvoimaisuus: merkitystä historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä
- Jatkuvuus: alkuperäisen tai sitä vastaavan maankäytön, rakennuksen käyttötarkoituksen, rakentamistavan, arkkitehtuurin, materiaalien tai tyylin jatkuvuutta, luontevaa kerroksellisuutta
- Harvinaisuus tai ainutlaatuisuus: harvinaisuus voi liittyä esimerkiksi rakennustapaan tai arkkitehtuurin laatuun
- Edustavuus: jotakin ilmiötä, aikakautta tai aluetta kuvaavat tyypilliset piirteet säilyneet hyvin

Arviointitaulukkojen lyhenteet

Arviointitaulukkoon sisällytettiin tieto siitä, kohdistuiko inventoituun kohteeseen/alueeseen suojelutavoitetta maakuntakaavassa tai Museoviraston valtakunnallisessa rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnissa, joka on myös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden hyväksymä inventointi.

M	Maakunnallisesti merkittävä (maakuntakaavan kohde)
V	Valtakunnallisesti merkittävä (RKY-inventointi)

Kaikki inventoidut kohteet on tulkittu olevan historiallisten tai ympäristöllisten ominaispiirteiden ansiosta huomionarvoisia paikallisen omaleimaisuuden rakentajina. Lisämerkinnöillä +/- on kuvattu kohteiden ja alueiden kulttuurihistoriallisten ominaispiirteiden laatua. Päivitysinventoinnissa vertailun lähtökohtana olivat edellisen inventoinnin tiedot, ja täydennysinventoinnissa arkisto-/kuvalähteistä saadut tiedot kohteen alkuperäisestä luonteesta ja piirteistä.

P	Paikallisesti merkittävää rakennusperintöä tai kaupunkiympäristöä
P+	Monipuolinen. Täyttää hyvin useamman kuin yhden asetetuista kriteereistä.
P-	Kohteessa tai alueella tehdyt muutokset ovat heikentäneet autenttisuutta, arkkitehtonista eheyttä tai kaupunkikuvallista edustavuutta

Selvityksessä kerätty tieto on voinut tuoda kohteelle myös lisäarvoa, jonka perusteella on annettu suositus ottaa kohteen arvot tarkasteltavaksi, kun Etelä-Savossa tehdään uutta maakunnallista

kulttuuriympäristöselvitystä. Etelä-Savon kulttuuriperintötietokantaan (ESKU) päivitettyissä tai luoduissa kohdekorteissa on lisätietoa maakunnallisen merkittävyyden arviointiin.

>M, >(M) Arvojen merkittävyyttä on perusteltua tarkastella maakunnan tasolla

Taulukkoon on viety myös tieto siitä, onko kohde luokiteltu maakunnallisesti merkittäväksi vuonna 2015 tehdyssä Etelä-Savon modernin rakennuskannan teemainventoinnissa. Luokitustieto löytyy Etelä-Savon kulttuuriperintötietokannasta (ESKU).

(M) Määritelty aikaisemmissa inventoinneissa maakunnallisesti merkittäväksi

Suositukset kaavoitukseen

Liitteenä olevissa kohde- ja aluetaulukoissa on selvityksen tekijän suositukset yleiskaavalliseen tarkasteluun kulttuuriympäristön suojelun näkökulmasta. Ne perustuvat taulukoissa ja ESKUn inventointiaineistoissa esitettyihin tietoihin.

Suurin osa rakennuskohteista sisältyy johonkin aluekokonaisuuksista, joilla on tulkittu olevan historiallisia tai kaupunkikuvallisia arvoja.

Yksittäisiä arkkitehtuurikohteita koskevat suositukset ovat seuraavat:

- Yleiskaavassa esitetään rakennuksen suojelun tarve.
- Sisältyy aluekokonaisuuteen. Rakennuksen kaavallinen suojelu voidaan toteuttaa yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa.

Kuva: Pitkän historian omaavalla Linnankadulla rakennukset rajaavat hyvin katutilan. Tänä päivänä vanhan kadun kaupunkikuvaa leimaa rakennustyylien monipuolisuus. Kuvassa oikealla on eritoten hautausmaa-alueiden suunnittelijana ansioituneen arkkitehti Bey Hengin suunnittelema tummatiilinen tehtaanjohtajan asuinrakennus (Linnankatu 28).

2 Kohde-esittely

Tässä selvityksessä otettiin huomioon Etelä-Savon maakuntaliiton teettämä taustaselvitys *Moderni arkkitehtuuri Etelä-Savossa*, joka valmistui keväällä 2018. Kohteena oli eteläsavolainen moderni arkkitehtuuri vuosien 1939–1990 välisenä aikana. Taustaselvitys laadittiin pohjatyöksi maakunnalliselle modernin rakennusperinnön inventoinneille. Sen laati FM Laura Vikman ja työtä ohjasivat Etelä-Savon maakuntaliitosta ympäristöpäällikkö Sanna Poutamo ja Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta kulttuuriympäristöasiantuntija Laura Hesso. Jatkossa on taustaselvityksestä otetut suorat lainaukset merkitty *kursiivilla*.

Taustaselvityksessä *koottiin maakunnassa tehdyt selvitykset ja niiden pohjalta pyrittiin tunnistamaan modernin rakennusperinnön ominais- ja erityispiirteet*. Raportissa modernin rakennusperinnön pääpiirteitä käydään läpi aikajaksoittain ja teemoittain.

Yhdenmukaisuuden vuoksi Savonlinnan keskustaajaman strategisen yleiskaavan suunnittelualueelta läpikäytyt kohteet ja alueet ryhmiteltiin taustaselvityksen mukaisesti ensin aikajaksoittain ja sitten jaettuna seuraaviin teemoihin: Sosiaali- ja terveydenhuolto, Uskonnan harjoittaminen, Kulttuuri, matkailu ja vapaa-aika, Opetus ja Teollisuus. Teemat on muokattu sisällöltään Savonlinnalle osuvammiksi. Tarkasteluun otettiin myös oppilaitokset ja vapaa-aikaan yhdistettiin matkailu ja kulttuuri. Aluksi käydään läpi 1930-luvun lopun ja sen jälkeisen Savonlinnan kaupunkikuvan kehittymiseen vaikuttaneita **suunnittelijoita**.

Seuraaviin lukuihin sisältyvissä luetteloissa on luonnehdittu alueita ja kohteita rakentamisaikatiedolla sekä niiden **kulttuurihistoriallista luonnetta kuvaavilla asiasanoilla**.

Tämän työn yhteydessä tehdyt täydennysinventoinnit on osoitettu luokkasarakkeessa **vihreällä** taustaväriellä.

Arvotekijöiden luonnetta ja perusteita avataan laajemmin raportin liitteinä olevissa **kohde- ja aluetaulukossa**, joissa on myös karttaesityksiin liittyvä kohdenumerointi.

Kuva: Olavinkatu, oikealla Vanha Seurahuone. Auvisenrinteenä tunnettu ahde Pitkäsillan ja Olavintorin välillä on kaupunkikuvaltaan tiivis ja kaupunkimainen.

2.1 Suunnittelijoita

*Savonlinnan kaupunkikuvan kehittymiseen vaikuttaneita **suunnittelijoita** 1930-luvulta 1960-luvulle*

Inventointien kautta on noussut esille suunnittelijoita, jotka ovat työnsä kautta vaikuttaneet Savonlinnan modernin kaupunkikuvan kehittymiseen, kuten kaupunginarkkitehdit Einari Wennervirta ja Kauko A. Tuominen sekä ulkopaikkakuntalaisista arkkitehteistä erityisesti Runar Finnilä Helsingistä. Joukossa on myös muutamia nimekkäitä ulkopaikkakuntalaisia arkkitehtejä, kuten Erik Bryggman, Aarne Ervi, Erkki Huttunen, Unto Ojonen ja Martti Välikangas sekä Kai Blomstedt, Birger Stenbäck ja Olavi Sortta. Heiltä ei välttämättä tunneta tai ole inventoitu kuin yksi kantakaupunkiin toteutettu suunnittelutyö, joka on kuitenkin arvotettu kaupunkikuvallisesti merkittäväksi.

Klassismin perinteen sävyttämästä funktionalismista kohti rationalistista modernismia

”pelkistettyä geometriaa, symmetriasta vapaita julkisivuja”

Itä-Suomeen funktionalismi levisi Viipurissa vaikuttaneiden arkkitehtien kautta, mutta tyyli omaksuttiin nopeasti myös kansanrakentamiseen (ns. kansanfunkkis). Etelä-Savossa funktionalismi näkyi erityisesti savolaissyntyisen, Savonlinnassa nuoruuttaan viettäneen, arkkitehti **Martti Välikankaan** (1893–1973) arkkitehtuurissa. Savonlinnassa Välikankaan töitä näkee mm. Heikinpohjan puutarhakaupunginosassa, jonne hän suunnitteli kerrostaloja 1940-lopulla. Välikangas toimi Rakennushallituksen yliarkkitehtina vuosina 1937–40. Viime sotien jälkeen hän johti Pohjois-Suomen asutuskeskusten jälleenrakentamista. Välikangasta kiinnosti pienasuntojen kehittäminen ja hän keskittyi urallaan erityisesti asuntosuunnitteluun. Tuotteliaan ja monipuolisen arkkitehdin töitä on nähtävissä ympäri Suomea, mutta eniten hän suunnitteli rakennuksia Helsinkiin ja Etelä-Savoon, erityisesti Mikkeliin.

Vaasassa syntynyt, Helsingissä toimistoaan hoitanut arkkitehti **Runar Finnilä** (1891–1956) vaikutti 30-luvulta lähtien vahvasti Savonlinnan ydinkeskustan kaupunkimaistumiseen. Olavintorin korkea ja umpinainen etelänpuoleinen katujulkisivu on Finnilän käsialaa. Liike-elämän johtoa tuntevana Finnilä sai suunnitellakseen teollisuuslaitoksia ja pankkirakennuksia. Hänen toimistonsa on suunnitellut mm. Suomen Sokerin tehdaslaitokset Helsinkiin, Turkuun ja Vaasaan. Pankkirakennuksia Finnilä suunnitteli mm. Helsingin Osakepankille ja Pohjoismaiden Yhdyspankille eri puolille Suomea. Savonlinnassa on hänen suunnittelema Pohjoismaiden yhdyspankin talo vuodelta 1937.

Erik Bryggmanin (1891–1955) suunnittelemaat rakennukset Savonlinnassa on tehty Schauman Oy:lle. Erik Bryggman valmistui arkkitehdiksi vuonna 1916 ja työskenteli Helsingissä Sigurd Frosteruksen, Armas Lindgrenin ja Valter Jungin kanssa, kunnes perusti oman toimiston Turkuun vuonna 1923. Bryggman osallistui funktionalismiin, mutta ei omaksunut sen kaikkia tyylikeinoja kuin lyhyeksi aikaa. Suurin osa Erik Bryggmanin toteutetuista suunnittelukohteista on Turun seudulla. Toimeksiantoja tuli monipuolisesti pienistä suuriin: kesähuviloista oppilaitoksiin, sairaaloihin, teollisuusrakennuksiin ja kokonaisiin asuinkortteleihin. Laivateollisuuden asuinalue Turun Pansiossa on tunnetuin kohde hänen kuitenkin melko vähäiseksi jääneestä suunnittelustaan teollisuuslaitoksille. Viime vuosikymmeninä Bryggman on usein arvioitu Aallon ja Eliel Saarisen veroiseksi arkkitehdiksi.

Aarne Adrian Ervi (ent. Elers 1910–1977) kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1930 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1935. Hän työskenteli heti valmistuttuaan Alvar Aallon arkkitehtitoimistossa avustaen mm. Viipurin kirjaston suunnittelutyössä. Aallon toimistosta hän siirtyi Toivo Paatelan toimistoon, ja oman yrityksen hän perusti 1938. Jälleenrakennuskaudella Ervi suunnitteli mm. Imatran Voima Oy:lle voimalaitoksia, muuntamoita ja työtekijöiden asuinalueita, joista yhden kokonaisuuden Savonlinnaan. Vuosina 1965–69 hän työskenteli Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastossa virastopäällikkönä. Ervin toimisto oli maailmankuulu: sinne pyrittiin töihin monista maista. Hän oli Aallon tapaan sitä mieltä, että rakennusten osat ovat standardisoitavissa mutta itse rakennus on suunniteltava yksilönä. Samalla tavalla Ervi ajatteli elementtirakentamisesta ja kävi intensiivistä taistelua elementtien puolesta.

Unto Ojonen (1909–1997) opiskeli arkkitehtuurin ohella teologiaa, mutta ei suorittanut opintojaan loppuun. Tästä huolimatta Ojonen oli tuottelias ja monipuolinen arkkitehtisuunnittelija, jonka tuotannon painopiste on hänen kotikaupungissaan Lahdessa. Ojonen suunnitteli useita kirkkoja ja kappeleita, jotka kaikki ajoittuvat 1950- ja 1960-luvun vaihteeseen, ja niiden muotokieli on hyvin saman sisältöistä. Kaikki perustuvat kolmion muotoon joko siten, että kolmio seisoo jyrkkäkulmaisena kannallaan tai siten, että se lepää toisella sivullaan muodostaen pulpettikattoisen, suorakulmaisen rakenteen. Ojonen on suunnitellut Savonlinnan Pääskylahden hautausmaan siunauskappelin.

Arkkitehdit **Kai Blomstedt** (1910–2003) ja **Birger Stenbäck** (1907–) suunnittelivat 1940-luvun lopulla Savonlinnan Seurahuoneen. Helsinkiläiset Blomstedt ja Stenbäck valmistuivat arkkitehdeiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1934. Molemmat arkkitehdit olivat työskennelleet mm. SOK:n rakennusosastolla 1930–40-luvuilla, maamme keskeisimmän funktionalismin edustajan arkkitehti **Erkki Huttusen** alaisuudessa. Vuodesta 1949 heillä oli yhteinen arkkitehtitoimisto. Arkkitehtikilpailuissa hyvin menestynyt arkkitehtuuritoimisto Kai Blomstedt & Birger Stenbäck suunnitteli monipuolisesti erilaisia rakennuksia, esimerkkinä Lohjan Paloniemen B-mielisairaala-alue ja IVO:n Petäjäkosken voimalaitos Kemijoki Oy:lle. Toimiston töitä on etenkin Uudellamaalla. Rakennusinventointi sisältää tiedon yhdestä Savonlinnassa olevasta arkkitehti Huttusen suunnittelemasta rakennuksesta.

Savonlinnan kaupunginarkkitehdit vaikuttivat kaupunkinsa rakentamiseen sekä kaava- että rakennussuunnittelijoina. Savonlinnan keskikaupungin ainoa tyylipuhdasta valkoista funktionalismia edustava yksityistalo, entinen kaupunginjohtajan asunto, on Savonlinnasta kotoisin olleen arkkitehti **Einari Wennervirran** käsialaa vuodelta 1941. Wennervirta toimi kaupungin ensimmäisenä kaupunginarkkitehtina vuoteen 1946. Oman arkkitehtitoimiston hän perusti 1952. Sotien jälkeisen jälleenrakentamisen vuosikymmenenä Savonlinnan kaupunginarkkitehdin virkaa hoitivat **Kauko A. Tuominen 1947–54** ja Toimi Hämäläinen 1955–56. Suomalaisen yhteiskunnan rajun rakennemuutoksen aikaan virassa oli Ilmo Suoninen 1956–66 ja Tapio Nurminen vuodesta 1967. Viimeisenä kaupunginarkkitehtina aloitti Pentti Karvo 1980-luvulla ja hän toimi virassa vuoteen 2004.¹⁰ Hänen jälkeensä kaupungilla oli suunnittelijana arkkitehti Hannu Nieminen ja rakennusarkkitehti Matti Valkonen.

Myös kaupungin rakennustoimiston **rakennusmestarit** ahkeroinvat suunnittelijoina (myöhemmin talonsuunnittelutoimisto ja 2003 suunnitteluyksikkö). Sotien jälkeisinä vuosina tai vuosikymmeninä suunnitelmia tekivät¹¹ ainakin rakennusmestarit Niilo Hoviniemi, Martti Hoviniemi, Aaro Juuti, Tauno Kuutti, Pekka Mustasalo, Paavo Murosuo ja Pauli Parkkinen sekä Antti Koistinen, Matti Kolari, Urho Okkonen (60-l), Ilmari Valtonen ja Oiva Porvali. Seuraavista rakennusmestareista Matti Pehkonen, Matti Kunttu ja Erkki Hakkarainen aloittivat tiettävästi 1970-luvulla. Kyösti Tuunanen suunnitteli paljon rakennuksia olleessaan Säämingin kunnan rakennustarkastajana.

Modernin rakennusperinnön inventointikohteita edellä mainituilta suunnittelijoilta

Suunnittelija	Aika	Kohde (Alueen nro)	Luokka	Asiasanoja
Blomstedt, Kai & Stenbäck, Birger	1949–1951	Olavinkatu 40, Vanha Seurahuone	>M	Matkailu (pihasiivessä ollut kauppahalli, tekn. virasto, taidemuseo mm.)
Bryggman, Erik	1940	Kiurunkadun ja Leivonkadun kahdenperheen talot (38)	>M	Teollisuuskaukunginosa, tehtaan asuntorakentaminen
	1940	Metsäkonttorintie 11 ja 13, virkailijatalot (74)	P+, osa >M	Teollisuuskaukunginosa, tehtaan asuntorakentaminen
	1947	Sauna- ja pesularakennus (45), Inkerinkylä	P	Teollisuuskaukunginosa, saunakulttuuri
Ervi, Aarne	1949	Viuhonmäen muuntoasema	P+	Yhdyskuntateknikka, IVO, punatiiliarkkitehtuuri
Finnilä, Runar	1947, 1941, 1940	Olavinkatu 30 (1 ja 2) Olavinkatu 32 ja pihatalo (1 ja 2) Olavinkatu 34 (1 ja 2)	>M >M >M	Olavintorin kaupunkikuva, Kaupunkimuuriperiaate,

	1941 1940 1954	Satamakatu 1, hotelli Tott (1) Satamakatu 3 (1) Satamakatu 11, Törnipyörä Linnankatu 34 a ja b	P, >M P, >M P P, P+	vanhankaupungin ensimmäinen kivitalokortteli; Haapasalmen ja matkustajasataman kaupunkikuva
Huttunen, Erkki	1956	Pilkkakoskenkatu 1 (Olavinkatu 56)	P+	Autoliike ja korjaamo; sataman seutu
Ojonen, Unto	1960	Pääskylahden siunauskappeli ja huoltorakennus	>(M)	Hautausmaakulttuuri, 60-luvulla perustettu hautausmaa
Sortta, Olavi	1962	Seminaarin vanha päärakennus (27)	P+	Opettajaseminaari, kampusalue
Tuominen, K. A. (lisäksi kerrostaloja ja pientaloja kaupungin asuinalueille, kuten Heikinpohjaan)	1950 1950 1955 1959	Vääräsaaren vesilaitos Punkaharjuntie 3 Bio-Killa Kisalinna, Tottinkatu 5 Linnankatu 19a Olavinkatu 56 Pääskylahden kirkko	P- P+ M P P P+ P+	Yhdyskuntatekniikka; Elokuvateatteri; Työväentalo; Vanhakaupunki, kulmatalo; Linnankatu, yksityistalo; Ydinkeskustan länsiportti; Asuinalueen kirkko
Wennervirta, Einari (lisäksi kerrostaloja ja pientaloja kaupungin asuinalueille, kuten Heikinpohjaan)	1940 1941 (51)	Neitsytkadun puutalot (kahdenperheen talot) (27) Linnankatu 29 Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu (ent. lyseo)	P+ P+, osa V P-	Kaupungin sosiaalinen asuntotuotanto; Linnankadun kaupunkikuva, puhdaspiirteinen funkistalo; Oppikoululaitos, mäkisijainti, kaupunkimaisema
Välikangas, Martti	1949	Ilmarisenkatu 2, entinen muuntoasema (52)	>(M)	Kunnallistekniikka, radan varressa, maamerkkinäinen
	1950	Sotilaspojankatu 10, entinen muuntoasema	P+	Kunnallistekniikka, kirkon ympäristö
	1950	Keskussairaalan rakennukset (56)	> (M)	Maamme kolmas keskussairaala, laitosalue, kokonaissuunnitelma

Kuva: Kahden arvorakennuksen välinen kaupunkitila: näkymä Auvisenrinteestä Pitkänsillan yli liikekeskustaan, Seurahuoneelta Possentorneihin.

2.2 Aikakaudet

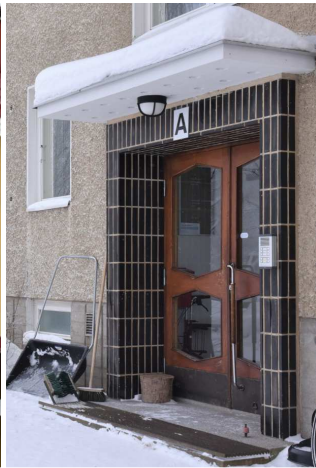
Luvussa esitellään aikajaksoittain ryhmiteltynä ensisijaisesti **asumiseen, liike-elämään, pelastustoimeen ja kunnallistekniikkaan** liittyvät kohteet ja alueet.

Rakennusten arkkitehtuurityylejä kuvaavat käsitteet eivät ole yleispäteviä vaan merkityksiltään tapauskohteisesti määriteltäviä. Tässä työssä luonnehditaan kohteiden ulkoasullista luonnetta mm. seuraavilla käsitteillä, jotka eivät ole tiukasti aikamääritettyjä vaan kuvauksen mukaista tyyliä esiintyy eri vuosikymmeninä.

Funktionaalinen =	Lähtökohtana 30-luvulla kehittynyt uusi moderni tyyliuuntaus, jossa muodon ja osien piti palvella tarkoitusta (käyttöä, standardisointi); käsityövaltainen rakentaminen; pelkistetty ja symmetriasta vapaa; geometriset muodot; sileät pinnat; ääriviivan korostaminen; yksilöllisyys
Klassisoiva =	Moderniin muodonantoon liittyy klassismin piirteitä, koristeaiheita; symmetrisyys; aumakatot
Vähäeleinen =	Käsityövaltainen rakentaminen; perinteinen muodonanto; taloudelliset valinnat; luonnonmateriaalit; etenkin sodanjälkeisen säännöstelyn ja tyyppirakentamisen vaikutus; yleispätevää, anonyymia
Materiaalirikas =	Siirtyminen vähitellen käsityövaltaisesta rakentamisesta teolliseen rakentamiseen; materiaalien rikas hyödyntäminen; elävät pinnat; yksityiskohtien ja muodon hienopiirteisyys ja runsaus; pinta peittää rakenteen; tiilirakentaminen
Rationaalinen =	Teollinen rakentaminen; rakenne piilossa tai esillä; teolliset materiaalit; pintasommittelu; horisontaalisuus tai ruutu;
Minimalistinen =	Riisuttu ulkoasu; geometriset muodot; lasi ja yksi muu päämateriaali
Veistoksellinen =	Voimakas, rohkea massoittelu ja muodonanto; tilaa luova
Regionalistinen =	Lainauksia paikallisista tai kansallisista aiheista, perinteisiä materiaaleja; punatiili tai puu ja tiili; yleispätevän ja yksilöllisyyden yhdistäminen

Vähäeleinen

Materiaalirikas

Minimalistinen

Regionalistinen

Funktionaalinen

Rationaalinen

2.2.1 1940- ja 50-luku, sodan aikainen rakentaminen ja jälleenrakennuskausi

Jälleenrakentamisen modernista romantiikasta hyvinvointivaltion alun pelkistettyyn tyylikkyyteen

Viime sodan jälkeen kaupunkirakentamisen painotukset muuttuivat. Rationaalisuus ja suunnittelu otettiin keinoiksi hallita kaupunkien tulevia muutoksia. Rakentaminen keskittyi ensi alkuun asuntojen tuotantoon, sotakorvausteollisuuteen ja uusien voima- ja teollisuuslaitosten rakentamiseen menetettyjen tilalle.

Ennen kuin Suomessa pystyttiin käynnistämään laaja talotuotanto, niin Ruotsin valtio lahjoitti 2000 omakotitaloa Suomelle syksyllä 1940. Savonlinnassa Hernemäkeen ja Pääskylahteen sijoitetut lahjatalot aloittivat uusien asuinalueiden perustamisen vanhan kaupunkirakenteen ulkopuolelle.

Jatkosodan jälkeen säädettiin maanhankintalaki siirtokarjalaisten ja rintamamiesten asuttamista varten. Etelä-Savossa on runsaasti edustavia jälleenrakennuskauden asuinalueita, joiden kokonaisuudet vaihtelevat valtakunnallisilla tyyppitalopiirustuksilla rakennetuista taloista paikallisten arkkitehtien tai rakennusmestarien suunnittelemiin asuinrakennuksiin. Savonlinnassa uusia pientaloalueita rakentui erityisesti tehdasalueiden tuntumaan metsäteollisuuden harjoittaman sosiaalisen asuntotoiminnan myötä. Kaupungin oma asutuspulaa helpottava rakennustoiminta konkretisoitui ensin puusta rakennettavina kahden perheen taloina tai neljän-kahdeksan asunnon pienasuntotaloina.¹²

Asutuspulan jatkuessa siirtyi asuntotuotannon painopiste pientaloista kerrostaloihin. Savonlinnan kaupunkikeskustassa perinteisen matalan kaupunkikuvan muutos oli käynnistynyt jo 1930-luvun lopulla. Yksittäisiä korkeita kivitaloja valmistui talvisodan päätyttyä ja jatkosodan aikana pommituksissa tuhoutuneiden puutalojen paikalle. Jälleenrakennuskaudella keskustakortteleihin alkoi kohdistua yhä suurempi mielenkiinto. Vanhankaupungin kaduista Linnankatu säilytti pisimpään vanhan luonteensa, ja edelleenkin sen kaupunkikuvassa on pienipiirteisyyttä, joka kadun länsi- ja keskiosissa perustuu modernismin ajan erilaisiin kaupunkitalotyypeihin.

Kaupunki tuki asuntorakentamista sosiaalista asuntotuotantoa harjoittavan yhtiön osakkaana vuodesta 1948 lähtien. Aivan Savonlinnan keskustan läheisyydessä sijaitsevaan Heikinpohjaan rakennettiin 50-luvun kuluessa ensimmäinen yhtenäinen kerrostalovaltainen asuinalue. Kaupungin kasvu vauhditti kunnallistekniikan ajanmukaistamista. Vesi- ja viemäriverkon rakentaminen alkoi 40–50-lukujen vaihteessa, kaupunkikeskustan alueelle pystytettiin vesitorni, vedenpuhdistuslaitos ja kaksi pumppuasemaa. Valtakunnan voimaverkkoon Savonlinna liitettiin 1950 (IVO).

Aikakauden asemakaavoitus perustui paljolti asemakaava-arkkitehti Otto-O. Meurmanin oppeihin. Savonlinnan saaristokaupungin vaihtelevassa maastossa pientaloalueita luonnehtivat pitkät suorat tai maaston pääsuunnan mukaan kaartuvat kadut, joita yhdistävät lyhyet poikkikadut. Talvisalosta löytyy muutama kumpareelle kaavoitettu pieni kukkamainen talorypäs. Professori Olli Kivinen jatkoi Meurmanin hajakeskityspäätteen mukaista suunnittelua ja kehitti lähiön rakenteeksi ns. keuhkokaavion, jossa lähiö rakentuu ulkösytöisen katuverkon varaan ja alueen palvelut on sijoitettu pääosin keskukseen, johon on hyvät yhteydet asutokortteleista keskeisen viheralueen kautta. Savonlinnassa ei ole puhdaspiirteisiä Kivisen lähiömallin mukaisia asuinalueita.

Aika	Nro ALUE		Asiasanoja
1939–1947	1 KIVITALOKORTTELI: Torihovi, Linnanhovi, Kyrönkartano ja sen pihatalo, Hotelli Tott, Satamakatu 3 ja Satamakatu 5 (60-luvulta)	>M	Vanhakaupunki; ensimmäinen kivitalokortteli; kerrostalot; kaupunkimainen katujulkisivu; umpikorttelimaisuus; Olavintorin ympäristö; yhtenäinen kaupunkikuva: Runar Finnilä
1940	33 NEITSYTKATU	P+	Heikinpohja; tyyppitalorakentaminen; kaupungin sosiaalinen asuntotuotanto; Einari Wennervirta
1940, 1950	55 HERNEMÄKI	P+	Tyyppitalorakentaminen; puuelementtirakenteiset pientalot; Ruotsin Lahjatalot; orgaaninen asemakaava

1940–50-luku	52 PÄÄSKYLAHDEN ASUINALUE: Pääskylahdi, Lemminkäisenkatu, Kullervonkatu, Joukahaisenkatu	P	Tyypitalorakentaminen; useita talotyyppejä, jotka muodostavat yhtenäisiä katuosuuksia; kaupungin sosiaalinen asuntotoiminta
1940, 1950	68 RUUNAVUORENTIE - TUULASTAJANTIE	P-	Jälleenrakennuskauden pientaloalue; maalaiskunnan aikainen; tyypitalorakentaminen; väljyys
1940, 1950, 1960, 1970	27 HEIKINPOHJA (Heikinpohjantie, Kuninkaankartanonkatu)	P+	Talotyyppien moninaisuus; orgaaninen asemakaava; kaupungin sosiaalinen asuntotuotanto; ensimmäinen yhtenäinen kerrostaloalue; oppilaitosrakentaminen
1948–52	28 HEIKINPOHJANTIE 6, 13, 15, 17	P-	Kerrostalot III; avokortteli; kaupungin sosiaalinen asuntotuotanto [rakennusten todistusvoima heikentynyt perusparannusten myötä]; Martti Välikangas
1950–1959	32 KUNINKAANKARTANONKATU – HEIKINPOHJANTIE	P+	Pienkerrostalokorttelit; sosiaalinen asuntotuotanto; yhtenäiset katujulkisivut; pienimittakaavainen
1953–1958	30 HEIKINPOHJANTIE 4, 8, 10 JA 14	P	Kerrostalot IV; avokorttelit; yhtenäinen kaupunkikuva

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1940	Satamakatu 3 (1)	P, osa >M	Kivitalokorttelin kerrostalo VI; Satamapuistoa reunustava kaupunkimuuri; Runar Finnilä
1945	Kaartilantie 58, ent. Itä-Savon osuusliike (45)	P-	Osuusliike; puurakenteinen kaupparakennus; vähäeleinen; Inkerinkylän asuinalue
1941(51)	Linnankatu 29 (RKY)	P+, osa V	Asuinrakennus; Linnankadun kaupunkikuva; funktionaalinen; Einari Wennervirta
1949	Ilmarisenkatu 2, entinen muuntoasema (52)	>(M)	Yhdyskuntatekniikka; jälleenrakennuskauden pientaloalueen reunalla; punatiilirakentaminen; Martti Välikangas
1949	Viuhonmäen muuntoasema	P+	Yhdyskuntatekniikka; IVO; punatiilirakentaminen; Aarne Ervi; (tyyppirakentaminen)
1950	Sotilaspojankatu 10, entinen muuntoasema	P+	Yhdyskuntatekniikka; punatiilirakentaminen; kirkon ympäristö; Martti Välikangas
1950	Lippakioski (RKY)	P+, osa V	Matkailu; Puistokulttuuri; matkailusataman kaupunkikuva; kiinteä kioski; funkis-lippa
1951	Vääräsaaren vesilaitos, vanha puoli	P-	Yhdyskuntatekniikka; vesilaitos; kytkeytyy Nökköniemen kaupunkikohtaan
1953	Olavinkatu 56, Huopaisen liike- ja toimistorakennus ja Pilkkakoskenkatu 1 autoliike	P+, P	Autoistuminen; Kerrostalo V; liikekadun läntinen porttirakennus; kulmatalo; takapihalla aumakattoinen autoliikkeen talo; arkkitehdin tunnettuus Erkki Huttunen
1954	Satamakatu 11, Törnipyörä	P	Kerrostalo VI; matkustajasataman kaupunkikuva; Satamapuistoa reunustava kaupunkimuuri; R. Finnilä
1954	Linnankatu 19a (RKY)	P, osa V	Asuinrakennus; Linnankadun moni-ilmeisyys; arkkitehtuuriltaan korkealaatuinen yksityistalo
1955	Kaartilantie, VPK:n paloasema (45)	P-	Vapaapalokunta-aate; pientaloalueella; tilaohjelmaan sisältynyt myös kulmakioski
1957	Linnankatu 34 a ja b, Malmiranta (RKY)	P, P+, osa V	Kahden kerrostalon kokonaisuus; tornitalo VIII ja pienkerrostalo III; maamerkki sataman kulmalla; Linnankadun moni-ilmeisyys
1958	Linnankatu 22, Koulukatu 18 (RKY)	P+, osa V	Kerrostalo III-IV; Linnankadun kulmatalo; materiaalirikas; säilynyt detaljointi
1959	Tottinkatu 5	P	Kerrostalo III-IV, rinnepihan rakenteet; materiaalirikas; Riihisaareen vievän Eerikinkadun kulmatalo
1967	Linnankatu 28 (Vuorikatu) (RKY)	P+, osa V	Asuinrakennus; modernismi; Linnankadun moni-ilmeisyys; arkkitehtuuriltaan korkealaatuinen yksityistalo

Kuva: Yhtenäinen kaupunkikuva: Kivitalokorttelin Olavintorin puoleinen katujulkisivu.

Kuva: Satamakadun ajallisesti kerroksellinen kaupunkimuuri. Keltainen talo on As.oy Törnipyörä.

Kuva: Satamakadun kaupunkimuuria vasemmalla (Kivitalokortteli) ja tornitalo Linnankadun alkupäässä.

Kuva: Heikinpohjan rantaa laivaväylältä kuvattuna.

Kuva: Kuninkaankartanonkadun yhtenäinen katunäkymä Heikinpohjassa.

Kuva: Kullervonkadun tyyppitaloja Pääskylahdessa.

2.2.2 1960-luku, kaupungistuminen ja rakennustekniikan kehittyminen

Niukkaeleisyyttä ja järkipäistä rakenteita korostavaa arkkitehtuuria

Suomen kaupungeissa asuntopula jatkui varsinaisen jälleenrakennuskauden jälkeenkin. Maassa koettiin voimakas muuttoliike maalta kaupunkiin. Se oli seurausta elinkeinorakenteen muutoksesta, johon oli osaltaan vaikuttanut maatalouden koneellistuminen. *Maaseudun työvoimaa siirtyi kaupunkiin, mikä lisäsi kaupunkien asuntotuotantoa* ja lähiöperiaatteen mukaisten asuinalueiden rakentamista. Väljä metsälähiörakentaminen sai myös osakseen arvostelua. Samaan aikaan rakennettiin suomalaista hyvinvointivaltiota. *Kuntiin ja kaupunkiin rakennettiin uusia hallintokeskuksia, kouluja, päiväkotia, kirjastoja, teattereita ja sairaaloita. Arkkitehtuurissa korostui rakennustekniikan kehitys sekä elementtirakentaminen. Ajan arkkitehtuurin ihanne oli mustavalkoinen, pelkistetty ja virtaviivainen. Kerrostalojen lisäksi suosittu rakennustyyppi oli matala atriumtalo.* 60-luvun perintöä on asumismukavuuden paraneminen, asumisväljyyden kasvu ja suuremmat ikkunat.

Monissa Suomen kaupungeissa lisättiin vuosikymmenen aikana huomattavasti keskusta-alueiden rakennusoikeutta, mikä usein johti laajamittaiseen vanhan rakennuskannan purkamiseen. Tästä hyötyi kauppa, jossa jatkui edellisen vuosikymmenen lopulla alkanut liiketilojen uudistuminen ja koon kasvu. 50-luvun merkittävä kaupan arkkitehtuuria muovannut murros oli ollut itsepalvelumyymälöiden kehittyminen. Seuraavan vuosikymmenen aikana niiden rinnalle tulivat ensimmäiset vähinään 400 myyntineliömetrin kokoiset supermarketit. Kaupunkikeskustojen uusissa liikerakennuksissa, varhaisissa kauppakeskuksissa, oli erikokoisia ja -tyyppisiä kauppa- ja palveluliikkeitä sijoitettuna moneen tasoon, kuten Savonlinnan Olavinkadulle 1960-luvun alussa valmistuneessa Possentornit-liikerakennuksessa. Myös pankkien rakennuttamiin toimitiloihin tuli enemmän erilaisia liiketiloja. Savonlinnassa Osuuspankki rakensi Torikulman 1963. Lähiörakentamisen myötä syntyneitä uudenlaista kaupparakentamista olivat matalat ostoskeskukset. Erillisten myymälärakennusten katsottiin olevan sekä rakenteellisesti että liikenteellisesti tarkoituksenmukaisempia kuin asutokerrosten alle sijoitetut myymälätilat. Tärkeä tekninen edellytys syvärunkoisten myymälärakennusten rakentamiselle oli Suomessa kehitetty liimapalkkiteknikka, josta pian siirryttiin teräsbetonipilareihin ja palkkeihin.

Autojen lisääntyminen toi suuria haasteita kaupunkisuunnitteluun. Tielinjojen oikaiseminen ja ohitusteiden rakentaminen muuttivat olennaisesti paikkakuntien rakennetta. Vuosikymmenen aikana Savonlinnassa uusittiin maantiesiltoja: Kyrönsalmen avattava maantiesilta 1968 (purettu, uusi 2011) ja Laitaatsalmen maantiesilta 1962 (purettu, uusi 2018). Haislahden syväsatama valmistui 1968, ja junaraide satamalaiturille 1984. Uusi syväsatama valmistui 2014 Savonlinnan vaneritehtaan viereen Vuohisaareen.

Aika	Nro ALUE		Asiasanoja
1958–1968	29 HEIKINPOHJANTIE 5, 7 ja 9	P	Heikinpohja; suuri rakennemuutos; kaupunkien asuntopula; pistetaloryhmä IV; kaupunginosa monimuotoinen talotyyppi; avokortteli
1960–61	31 HEIKINPOHJANTIE 28–30	P-	Heikinpohja: kerrostalopari IV; kaupunginosa monimuotoinen talotyyppi; vesistömaiseman reunalla
1960–70-luku	69 HAKA-ALUE JA KÄMMEKÄNKATU	P-	Metsälähiötyyppinen kerrostaloalue; Rakennusliike Haka; aluerakentaminen; eri talotyyppiä; rinnalla matalaa rakentamista edustava pientaloalue

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1961	Possentornit, Olavinkatu 44 [vaikuttavat RKY-alueen maisemassa]	>M	Taloukasvu ja kaupungistuminen; suuri liike-elämän rakennuskompleksi; kaksi lamellitornia jalustalla; liikekeskustan maamerkkinäinen rakennus
1962	Satamakatu 5 (1)	P, osa >M	Kerrostalo VI; korkea, kapea lamellitalo; Satamapuistoa reunustava kaupunkimuuri

Kuva: Possentornit -niminen liikerakennus Olavinkadulla. Epäyhtenäinen ja rakennuksen detaljeja peittävä julkisivumainonta heikentää rakennuksen yleisilmettä ja Olavinkadun kaupunkikuvaa.

Kuva: Heikinpohjantien alkupään kolme pistetaloa.

Kuva: Porraspäättyinen lamellitalo (takapihafasadi) Satamakatu 5:ssä (kivitalokortteli).

2.2.3 1970-luku, ihanteena tehokkuus ja taloudellisuus

Rationalismia ja suurelementtirakentamista suunnitteluoptimismin hengessä

Kaupunkien kasvu jatkui 70-luvulla, mutta Suomen taloudellinen kehitys oli epätasaista. Asuntorakentaminen oli vilkasta ja sen huippu saavutettiin vuonna 1974. *Tehostetusta rakentamisen ja energiakriisin vaikutuksesta johtuen elementtitehtaat pelkistivät rakennuksien valmisosia. Vuosikymmenen aikana siirryttiin kerrostalojen osaelementtirakentamisesta täyselementtirakentamiseen. Käyttöön otettiin betonielementtisysteemi eli BES-järjestelmä, jossa asuntojen välipohjat tehtiin pitkistä esijännitetyistä ontelolaatoista. Arkkitehtuuria hallitsi laatikkomainen betoniarkkitehtuuri, jonka toiminnollisuutta muutettiin erilaisten järjestelmien avulla. Öljykriisin seurauksena ikkunoiden kokoa pienennettiin.* Suunnittelijan vaikuttamisen mahdollisuudet olivat olemattomat tuotantotekniikan tehokkuuden nimissä.

Metsäkaupungin tilalle tuli urbaani kompaktikaupunki, jossa rakenne oli tiiviimpi ja suorakulmaista ruudukkoa noudattava ruutukaava. Savonlinnaan ei syntynyt suuria kerrostalolähiöitä työpaikkoineen ja palveluineen, mutta kylläkin pieniä kerrostaloryhmiä rannoille tai metsäisille mäille täydentämään pientalovaltaisia asuinalueita. Haka-alue Mäntyahossa omaa eniten itsenäisen metsälähiön piirteitä ja kokoa, mutta sekään ei edusta puhtaasti mitään lähiöideaalia. Lähiöiden palveluihin kuuluivat ostarit, mutta vuosikymmenen alussa rakennettiin myös *ensimmäiset kaupunkikeskustojen ulkopuolelle sijainneet tavaratalot (automarketit)*; Savonlinna sai omansa vasta 90-luvun alussa.

Vuosikymmenen loppupuolella asuntorakentamisen painopiste siirtyi kohti pientaloja ja rivitaloja. Omakotitaloissa matalan rakentaminen jatkui, mutta suosioon palasi myös harjakattoinen talomalli, erityisen suosittu oli Herralan (Kemppi Oy Talotehdas) nk. käpykellotalo, jota valmistettiin täyselementtitalona. Jyrkkäharjaisista taloista muodostuu yhtenäinen korttelialue Savonlinnan Miekkoniemen Vetehisenkadulla.

Julkisessa rakentamisessa uudisrakentamisen sijaan keskiöön nousi vanhan rakennuskannan kunnostaminen ja muuttaminen julkisiksi tiloiksi. Peruskouluun siirtyminen lisäsi koulurakentamista. Savonlinnaan perustettiin uudeksi liikenneasemaksi Materkankaan lentokenttä.¹³ Lentoliikenne käynnistyi marraskuussa 1973, seuraavana keväänä valmistui asemarakennus (laajennettu 1994), ja kentän avajaiset pidettiin kesäkuun alussa. Pitkäsillan kivisilta korvattiin uudella sillalla 1972 (purettu). Verkkosaaren sillan rakensivat armeijan pioneerit 1974.

Aika	Nro ALUE		Asiasanoja
1960–70-luku	69 HAKA-ALUE	P-	Kerrostaloalue; metsälähiötyyppinen [ei ideaali aluerakenne; autoliikenne kulkee keskellä] aluerakentaminen; lamelleja, pistetaloja, rivitalo

Kuva: HAKA-alue.

2.2.4 1980-luku, yksilöllisiä asuinympäristöjä ja uudenlaista kaupunkikulttuuria

Nousukautta leimasivat ismit: materialismi, eklektismi, regionalismi, postmodernismi

1980-luvulla elettiin taloudellista nousukautta, yksilöllisyys nosti päätään. Rakentajat halusivat päästä eroon elementtirakentamisesta. Postmodernistisella aikakaudella suosittiin koristeellisuutta sekä arkkitehtuurissa leikiteltiin aikaisempien aikakausien tyyleillä. Rakennuksissa oli värien ja muotojen runsautta. Paikalliset lähtökohdat ja paikallinen rakentamistraditio kokivat arvonnousun Oulun koulukunnan omaperäisessä käsittelyssä. Uusi ilmiö oli kulttuurin monitoimirakennuksien rakentaminen. Aikakaudella järjestettiin useita arkkitehtuurikilpailuja julkisten rakennuksien rakentamiseksi. Vuosikymmentä leimaavat myös kauppakeskukset, joista ensimmäinen oli Helsingin Forum 1985. Laatikkomyymälöistä tuli osa kaupan myymäläverkkoa.

Savonlinnan vanhaan kaupunkiin rakennettiin uusi valtion virastotalo 1984–1986. Arkkitehtisuunnittelusta vastasi Jauhiainen & Nuuttila. Virastojen keskittäminen kookkaisiin, yleispäteviin virastotaloihin nähtiin taloudellisesti edulliseksi ratkaisuksi. Taloon muutti mm. maistraatti, poliisilaitos ja verotoimisto. Virastotalorakentamiselle antoi nyt oman sävynsä 1970 tehty hallintomuutos, jossa Rakennushallitus siirrettiin valtiovarainministeriön alaisuuteen. – Vanha virastotalo, nk. postitalo, oli valmistunut 1956 (Rakennushallitus, Martti Melakari) rautatieaseman lähelle, Tulliportinkadun alkupäähän. Rakennus purettiin 2014.

Savonlinnassa uudenlaista kaupan rakentamista alkoi tapahtua kaupunkikeskustan liepeillä 1980-luvulla. Kellarpeltoon, Miekkoniemeeseen ja Pihlajaniemeen rakennettiin pienet ostoskeskukset, joihin kaikkiin tuli myös seurakuntakoti. Linja-autoaseman ja liikehuoneistoja sisältävä viistonurkkainen kuutiomainen rakennus valmistui Tulliportinkatu 1:een 1982. Valtatie 14 vanhan ja uuden tielinjauksen varrella olevista hypermarketeista keskustaa lähinnä on 1996 avattu Tulliportinkadun K-Citymarket, joka toimii 1969 rakennetussa ja 1980–90-luvuilla laajennetussa liikerakennuksessa (K-Market, myöhemmin Norppa). Prisma perustettiin 1992 Nojanmaalle. Uusi osuuspankkitalo valmistui 1981 keskustaan Olavinkadun varteen.

Kauppakeskukset keskittyvät Savonlinnassa Pitkäsillan länsipuolelle, vanhan maantien eli Olavinkadun varteen ja lähituntumaan. Kauppakeskus Kauppalinna aloitti 1990-luvulla sitä varten rakennetussa liiketalossa, Haislahden rantaan vievällä Pilkkakoskenkadulla. Olavinkadun varrella on kolme kauppakeskusta, joista Kastellin rakennus on 90-luvulta ja Koralli 2010-luvulta. Kauppakeskus Kristalli on perustettu vanhaan 80-luvun liikerakennukseen, jota on laajennettu 2011. Kauppakeskusten lähellä on 1980-luvulla rakennettu SOKOS-tavaratalo.

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1984	Äkkiväärä, Savonlinnan kaupungintalo / täydentää useita arvokohteita sisältävää Olavintorin aluetta	P+ (M)	Kaupungintalo; jatkuvuutta hallintokeskuksen paikalla; maastoa ja korttelin muotoa mukaileva kulmikas rakennusmassa; regionalistinen
1980	Linnankatu 14 (RKY)	P	Kerrostalo III; Linnankadun katutilaa myötäilevä ja rajaava; muurimainen, erkkereillä elävöitetty julkisivu

2.3 Teemat

Seuraavissa luvuissa kohteet on jaoteltu viiden eri teeman alle.

2.3.1 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Terveystieteiden uudistaminen

Lähes koko maamme kattava terveystaloverkosto rakennettiin vuosien 1941- 1952 välisenä aikana. Terveystalot rakennettiin tukemaan paikallista kansanterveystyötä, jonka ensisijainen palvelumuoto oli neuvolapalvelut. Kunnanlääkärintaloja rakennettiin kunnanlääkärin asunnoksi ja vastaanottotilaksi. Terveystaloverkon rakentamiseen velvoitti 1972 voimaan tullut kansanterveyslaki. Savonlinnan terveystalo on rakennettu nykyiseen sisäpihaa kiertävään monisiiipiseen kokoonsa vuosina 1981, 1991–92, 1996 ja 2006.

Kattava valtion perustama keskussairaalaverkosto rakennettiin vuonna 1943 voimaan astuneen keskussairaalalain jälkeen 1940-luvun ja 1970-luvun välisenä aikana. Etelä-Savossa on toiminut kaksi keskussairaala, niistä vanhempi perustettiin ja rakennettiin valtion toimesta 1950-luvulla Savonlinnaan. Mikkelissä keskussairaala pääsi aloittamaan toimintansa 1965, mutta se tapahtui vasta 1962 annetun sairaalalain muutoksen jälkeen, jolloin Mikkelin lääninsairaalan omistus ja hallinto siirtyi valtiolta Mikkelin keskussairaalan kuntainliitolle. Savonlinnan keskussairaala valmistui kokonaissuunnitelmaa noudattaen vuonna 1955. Päärakennusta on laajennettu poliklinikkasivellä 1978, poliklinikan päälle tehdyllä leikkausosastolla 1984 ja patologisella osastolla 1981.

Aika	Nro ALUE		Asiasanoja
1955	56 KESKUSSAIRAALA (sisältää sairaalat A ja B, asuin- ja pesularakennus, talousrakennus, kappeli ja lämpökeskus, rivitalo, asuntola, rantasauna)	> (M)	Maamme kolmas keskussairaala; kokonaissuunnitelma; sairaalayhteisöt; näkyvyys järvelle; Martti Välikangas

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1949	Keskussairaalan rantasauna (56)	osa >(M)	Keskussairaala; saunakulttuuri; hirsirakentaminen; kokonaissuunnitelma, Martti Välikangas
1955	Keskussairaalan asuntola (56)	osa >(M)	Keskussairaala; sairaalayhteisöt; funktionaalinen; kokonaissuunnitelma, Martti Välikangas
1956	Lääkärin rivitalo (56)	osa >(M)	kuten edellä
1965	Sairaanhoitajakoulu ja asuntola (56)	osa >(M)	kuten edellä; oppilaitos; sovitettu alueen alkuperäiseen arkkitehtuuriin

Kuva: Keskussairaala. Vasemmalla rivitalo, keskellä sairaala, oikealla voimalaitos ja rantasauna.

Kuva: Keskussairaalan päärakennus.

Kuva: Sairaalan rivitalo.

Kuva: Sairaanhoitajakoulu ja asuntola.

2.3.2 Uskonnon harjoittaminen

Kirkon rakennustoiminta

Kaupungistuminen ja väestönkasvu johtivat erityisesti evankelis-luterilaisten siunauskappeleiden suunnitteluun 1950- ja 1960-luvuilla. Suomessa kirkon rooli alkoi muuttua 1950-luvulla. Kirkkojen lisäksi rakennettiin seurakuntakeskuksia, jossa yhdistettiin jumalanpalvelukseen liittyvät tilat sekä esimerkiksi kerhotiloja tai voimistelu- ja partiotilat. Savonlinnan Pääskylahden teollisuusyhteisön tarpeisiin valmistui 1957 kirkko ja sen yhteyteen seurakuntatalo. Savonlinnassa arkkitehti Hannu Nieminen suunnitteli 1970- ja 1980-luvuilla kolme liikerakennukseen yhdistettyä seurakuntakotia. Rakennukset sijaitsevat Kellarpellossa, Pihlajaniemessä ja Miekkoniemessä.

Jälleenrakennuskaudella vilkastui myös ortodoksikirkkojen rakentaminen, jolloin Itä-Suomeen rakennettiin 13 ortodoksikirkkoa ja 44 rukoushuonetta. Sodanjälkeinen ortodoksiarkkitehtuuri oli muotokieleltään pelkistetympää, koska tietoisesti haluttiin välttää venäläisen arkkitehtuurin vaikutteita. Varkauden ortodoksisella seurakunnalla on sivukirkko Savonlinnassa. Tämä 1959 rakennettu, arkkitehti Ilmari Ahosen suunnittelema, pyhien profeetta Sakariaan ja vanhurskaan Elisabetin muistolle pyhitetty rukoushuone vihittiin kirkoksi 2009.

Sodanjälkeisen evankelis-luterilaisen kirkon varhaiskasvatustyöhön liittyi myös leiritoiminta. Savonlinnan seurakunnan omistuksessa on kuusi leirikeskusta, joista strategisen yleiskaavan alueella sijaitsee Hirvaslahti. Muut ovat Savonlinnan liitoskuntien alueilla, kuten kaupunginarkkitehti K. A. Tuomisen 1947 suunnittelema Säamingin Varparannan leirimaja.

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1940	Säaminginkatu 4, Säamingin seurakuntatalo (RKY)	M, osa V	Ev.lut.seurakuntien toiminta ja tilat; vanha ruutukaava; funktionaalinen; rkm Heikki Siikonen
1957	Pääskylahden kirkko (52)	P+	Ev.lut.seurakuntien toiminta ja tilat; asuinalueen yhteydessä; materiaalirikas; K. A. Tuominen
1960	Pääskylahden siunauskappeli ja huoltorakennus	>(M)	Hautauskulttuuri; kappeli hautausmaan perustamisen ajalta; minimalistinen; arkkitehti Unto Ojonen, kappelisuunnittelija
1964	Savonlinnan helluntaiseurakunnan rukoushuone	P, (M)	Helluntailiike; kulmatontti; rationaalinen; arkkitehtitoimisto Savolainen & Torvikoski
1972–73	Savonlinnan seurakuntakeskus ja pienkerrostalo	P+, (M)	Ev.lut.seurakuntien toiminta ja tilat; pelkistettyä betoniarkkitehtuuria; arkkitehti Heikki Elomaa,
1984	Talvisalon siunauskappeli ja huoltorakennus	>(M)	Hautauskulttuuri; arkkitehtuurikilpailu; Matti Huusaari; regionalistinen [tieltä purettiin vanha ruumishuone ja kellarirakennukset]

Kuva: Savonlinnan helluntaiseurakunnan rukoushuoneen ja viereisen kerrostalon väritys sointuu yhteen.

Kuva: Pääskylahden hautausmaan siunauskappeli 1960-luvulta.

Kuva: Savonlinnan seurakuntakeskus 1970-luvulta.

Kuva: Talvisalon hautausmaa. Siunauskappelin pihan portti ja kiviaitaa 1980-luvulta.

2.3.3 Kulttuuri, matkailu ja vapaa-aika

Vapaa-aika

Aatteet, yhteiskunnalliset tavoitteet ja talkootyö yhdistyivät omien toimitalojen rakentamisessa 1800-luvun lopulla. Sodanjälkeinen vilkas seurantalojen rakentamiskausi kesti 1940-luvun puolesta välistä 1960-luvulle saakka. Seurantalojen viereen rakennettiin usein urheilukenttä, sillä liikunta oli tärkeä osa yhdistystoimintaa. Juoksuratojen yhteydessä sijaitsevat katetut katsomot yleistyivät 1940-luvulla. Jälleenrakennuskauden jälkeen sisäurheilulajien harrastaminen siirtyi seurantaloilta urheilutaloihin. Vapaa-ajan lisääntyminen ja sodan aikainen tanssikiellon päättyminen 1948 nostatti tanssilavojen suosiota uudelleen 1950- ja 1960-luvuilla.

Savonlinnan ensimmäinen aatteellinen yhdistys oli 1879 perustettu vapaaehtoinen palokunta. Sen perustamisen jälkeen seurasi vilkas yhdistystoiminnan vuosikymmen, jonka aikana kaupunkiin perustettiin myös wrightiläinen työväenyhdistys, joka 1905 liittyi sosiaalidemokraattiseen puolueeseen. Tämä 1887 toimintansa aloittanut työväenyhdistys oli ensimmäinen laatuaan maan pikkukaupungeissa; Savonlinnassa ei vielä tuolloin ollut teollisuutta. Oma työväentalo valmistui 1893 Koulukadun varrelle. Tänä päivänä kaupungin vanhoista puurunkoisista kokoontumisrakennuksista on jäljellä Miekkonien esikaupunkialueelle 1926 valmistunut työväentalo Ilola ja Enso-Gutzeit Oy:n rakennuttama Laitaatsillan telakan kerhotalo 1930-luvun loppuvuosilta. Linnankadun varrella on NNKY:n rakennuttama kivirakenteinen kokoontumis- ja majoitusrakennus 1930-luvulta. Nuorempaa rakennusperintöä edustavat 1950-luvulla valmistuneet kivirakenteiset työväentalot Kisaalinnassa ja Toppalassa.

Savonlinnan Kyrönniemen urheilukenttä perustettiin 1931. Sen kokonaisvaltainen uudistus, kentän laajennus ja betonirakenteinen katsomo valmistuivat 1980-luvun alkuvuosina. Heikinpohjan urheilukentän pukusuoja rakennettiin 1961, peruskorjaus 1985. Savonniemen uimahalli valmistui 1971, sen peruskorjaus alkaa 2019. Saunasaaren uimalaitos rakennettiin 1949. Hyppytorni ja katsomo purettiin 1978. Myöhemmin paikalle tuli venesatama Törnipyörä, jonka päälaiturit ovat entisen uimalaitoksen starttilavat. Savonlinnan talviurheilupaikoista Aholahden hiihtokeskus valmistui vuoteen 1967 mennessä. Siellä on alkuperäinen 60-luvulla rakennettu hiihtomaja-kahviorakennus. Aholahden ja Talvisalon hyppyrimäet purettiin vuosituhaten vaihteessa. Talvisalon jäähalli valmistui 1978, peruskorjaus 2004–05. Vuonna 1976 rakennettu tekojäärädan huoltorakennus korjattiin ja laajennettiin 1984.¹⁴

Savonlinnan alue on pitkän matkailuhistoriansa vuoksi myös Suomen vanhinta matkailualueutta. Matkailu ja liikennepalvelut ovat aina olleet vahvasti sidoksissa toisiinsa. Savonlinnan asemaa matkailukeskuksena oli vahvistanut kaupungin keskeinen asema järvialueen tärkeimpien liikenne- ja matkailureittien leikkauskohdassa, alueen luonnonkaunis ympäristö ja Olavinlinnan merkitys nähtävyytenä. Savonlinnan kaupungin historian varhaisimpia matkailuun liittyviä edistysaskelia olivat 1895 Suomen matkailijayhdistyksen haaraosaston perustaminen kaupunkiin, Olavin kylpylaitoksen valmistuminen vuonna 1896 ja ensimmäisen hotellin, Matkailijahotellin, valmistuminen 1901. Matkailun hetkellisestä taantumasta 1920- ja 30-luvun lamakaudella noustiin nopeasti viime sotien jälkeen 1940-luvulla. Varsinaiset uudenaikaiset oopperajuhlat alkoivat 1967.

Varsinaisia hotelleja oli pitkän aikaa vain kaksi kappaletta: 1940-luvun alussa rakennettu Hotelli Tott ja vuosikymmen myöhemmin valmistunut Seurahuone, joka rakennettiin vanha puurakenteisen seurahuoneen paikalle. Laajennus valmistui 1989. Uusia hotelleja perustettiin keskustaan 1960-luvun lopulla: Työväenyhdistyksen rakennuttama Matkailuhovi Kyrönsalmi 1967 Olavinkatu 15:een (Pietari Kylliäinen, peruskorjaus 2004) ja kylpylaitoksen yhteyteen tullut Casino 1969. Näiden lisäksi on ollut matkustajakoteja, joista esimerkiksi satamassa sijainnut tuhoutui pommituksessa 1940 ja Talvisalonkadulla olleesta kahdesta matkustajakodista toinen paloi ja toinen on purettu. Hotellina on edelleen 30-luvulla rakennettu NNKY:n matkustajakoti Linnankadulla. Nykyään majoituskapasiteettia kasvattavat erityyppiset tai kausiluontoisesti toimivat majoitusliikkeet, joita on perustettu vanhoihin rakennuksiin, kuten hotelliksi kunnostettu vanha lauttarannan huoltorakennus. Kisaalinnassa tiloissa on toiminut retkeilymaja.

Automatkailu ja siihen liittynyt leirintäalueiden sekä lomakyläien käyttö nousivat 60-luvulla uusina matkailumuotoina suosioon. Suomalainen leirintämatkailu oli 1950- ja 1960-luvuilla pääasiassa telttamatkailua ja matkailuvaunut alkoivat yleistyä vasta sen jälkeen, kun suomalainen matkailuvaunuteollisuus käynnistyi 1960-luvulla. Savonlinnan Kyrönniemellä toimi leirintäalue 1966–1986. Vuohiniemen leirintäalue otettiin käyttöön 1987.

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1940/42	Satamakatu 1, entinen Hotelli Tott (1)	P, osa >M	Matkailu; Satamapuistoa reunustava kaupunkimuuri; klassisoiva; Runar Finnilä [laajennus 1995]
1948	Olavinkatu 8, majoitusrakennus	P, osa V	Matkailu; Olavinlinnan maisema; lossiranta; nykyasu 40-luvulta; materiaalirikas; K. A. Tuominen
1949–1951	Olavinkatu 40, Vanha Seurahuone	>M	Matkailu; Olavinkadun kulmatalo; torin ympäristö; funktionaalinen; Kai Blomstedt ja Birger Stenbäck
1952	Punkaharjuntie 3, Bio-Killa	P+	Elokuvateatteri [remontoitu ja kalusto uusittu 2010]; harvinaistunut elokuvateatterin sisältävä kaupunkitalo, Viiskulma; K. A. Tuominen
1955	Olavinkatu 13, Kisalinna,	M	Työväenliike; seurantalot; retkeilymaja; elokuvateatteri; Viiskulman risteys; K. A. Tuominen
1955	Karjalantie 9, Toppala (52)	>(M)	Työväenliike; seurantalot; teollisuuskaupunginosa; funktionaalinen; rakennusmestarisuunnittelua; N. ja M. Hovimäki

Varhaiset kesähuvilat toimivat porvareiden ja virkamiehien kesäasuntona, jotka rakennettiin pääasiallisesti laivareittien läheisyyteen. Kesämökkien rakentaminen yleistyi sotien jälkeen ja siihen vaikutti kaupungistumisen lisäksi työväestön lisääntynyt vapaa-aika sekä kasvava elintaso. Etelä-Savossa yleistyivät rantamaisemien pienet mökkihdyskunnat, joihin rakennettiin samalla tieyhteys. Pienikokoiset mökit on rakennettu vaihtelevin tekniikoin ja erilaisilla materiaaleilla. Etelä-Savossa jälleenrakennuskautta leimannut pehmeämpi modernismi näkyy erityisesti vapaa-aikaan liittyvissä rakennuksissa.

Sotien jälkeen, 1970-luvun alkuun mennessä, kesämökkiasutusta oli syntynyt esimerkiksi Pihlajaveden Pullinlahden Vuohisaareen, Haapaveden Sammalsaariin, Kaupinselän itärannalle Suutarniemeen ja Hirvaslahden sekä iso-Reittuun. Tarkastelualueelta on ESKU-inventointitietokantaan viety yksi sotien jälkeen rakennettu loma-asuntoalue: Hirvaslahden kesämökkialue. ”Hirvaslahden rannalla on pääosin 1950-luvulla syntynyt kaupunkilaisten kesämökkialue. Alueelta löytyy parikymmentä vaatimatonta, keskenään samantyylistä kesämökkiä, joissa kussakin on rakennuksen yhteyteen tehty sauna, saunaneteinen, tupa ja kuisti. Makuutiloja on rakennettu joko ullakolle tai pihalla seisovaan aittaan.”¹⁵ Aivan Hirvaslahden pohjukkaan valmistui 1953 seurakunnan kesäkot. Keskukseen uusi päärakennus on vuodelta 1998. Hirvaslahden alueelle on laadittu pientalokaava.

Etelä-Savon rakennusinventointiaineistossa on tietoa ennen kaikkea vanhemmasta kesähuvila-asutuksesta, jota jää myös Punkaharjun laivareitin huvilat -nimisen valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristökokonaisuuden sisälle. Laivareitin varrelle rakennettiin runsaasti hirsihuviloita 1800–1900-lukujen vaihteessa ja 1900-luvun alussa, jolloin Savonlinnan ja Punkaharjun kylpylöiden ja luontomatkailun suosio lisääntyi lomailijoiden keskuudessa. Huvilat toimivat alun perin Savonlinnan porvariston kesälomanviettopaikkoina. Savonlinnan lähistöllä niistä sijaitsevat Pieni-Simuna saaren ja Takkusaaren huvilat.

Kuva: Matkustajasatama. Kuvassa keskellä Olavinkadun Possentornit -niminen liikerakennus.

Kuva: Matkustajasataman Lippakioski

Kuva: Savonlinnan työväenyhdistyksen talo Kisalinna.

Kuva: Vanhassa lauttarannassa on talousrakennuksesta tehty majoitusrakennus. Nykyasu on 40-luvulta.

2.3.4 Opetus

Oppilaitokset

Ennen toista maailmansotaa ei Savonlinnassa ollut muita oppilaitoksia kuin kolme kansakoulua, tyttökoulu ja lyseo. Sodan jälkeen kaupunkiin perustettiin ensimmäiset ammatilliset keskiasteen oppilaitokset, opettajankoulutuslaitos ja kieli-instituutti. Myös muutama uusi kansakoulu sekä yhteiskoulu ehtivät saada uuden koulutalon ennen 70-lukua ja peruskouluun siirtymistä. Koulurakentamisen vilkkaita vuosikymmeniä ovat olleet 1950- ja 60-luvut sekä 1980-luku.

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1957	XAMK Kaakkois-Suomen ammatti-korkeakoulu Savonlinnan kampus	P	Savonniemi; oppikoululaitos, entinen tyttölyseo; mäkisijainti; kaupunkimaisema [laajennettu]; Einari Wennervirta
1960	Talvisalon alakoulu; entinen seminaarirakennus, vanha osa (27)	P+	Heikinpohja; opettajaseminaari; puistomainen kampusalue; Olavi Sortta, rakennushallitus [alkuperäisestä 1956–60 laaditusta aluesuunnitelmasta toteutui päärakennus ja harjoituskoulu, kentät, kivimuurit ja -aidat sekä puutarha; ei oppilasasuntola-ruokala]
1983	Liikuntahalli, entinen seminaarin (OKL) liikuntarakennus (27)	P	Yliopistokampuksen liikuntarakennus; betonirakentaminen; [ei alkuperäisessä aluesuunnitelmassa]

Kuva: Opettajaseminaarin vanha päärakennus sijaitsee Heikinpohjan korkeimmalla mäellä.

Kuva: Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, vanha lyseon päärakennus, sijaitsee mäen laella.

2.3.5 Teollisuus ja rakentaminen

Metsäteollisuuden rakennusperintö

Vesistöjen lisäksi metsämaisema on keskeinen osa itäsuomalaista kulttuuriympäristöä. Metsäteollisuus on infrarakenteiden lisäksi luonut tehdasyhdyskuntia. Kokonaisvaltainen suunnittelu sisälsi tehdasrakennuksien lisäksi työntekijöiden asuinalueen erilaisin palvelu-, liikunta- tai kerhorakennuksin.

Savonlinnan teollistuminen alkoi varsinaisesti ensimmäisen maailmansodan aikana ja välittömästi sitä seuranneina vuosina, jolloin kaupungin lähiympäristöön syntyi puunjalostus-, konepaja- ja telakkateollisuutta. Kyrönniemelle rakennetun puuvillatehtaan rakennuksissa aloitti Oy Wilh. Schauman Ab:n vaneritehdas 1921. Ennen Schaumanin tehtaan yhteyteen perustettua sahaa oli toiminnassa Savolan saha Savonniemellä. Laitaatsillan telakan oli 1894 perustanut W. Gutzeit & Co (myöhemmin Enso-Gutzeit Oy), jonka omistukseen siirtyi Lypsniemen konepaja 1922 nelisen vuotta sen perustamisensa jälkeen. Sulka Oy:n 1917 perustama Pääskyniemen telakka ja konepaja fuusioitui viimeksi Rauma-Repolaan, joka omisti myös 1969 aloittaneen Inkilänniemen konepajan. Savonlinnassa oli ollut näitä ennenkin pieniä konepajoja, sekä panimoita. Ennen viime sotia oli kaupunkiin perustettu myös pukinetehtaita ja valssimylly.

Viime sotien jälkeinen laajamittainen rakentaminen johti lukuisten rakennusliikkeiden perustamiseen.¹⁶ Savonlinnalaisista rakennusliikkeistä tunnetuimpia oli 60-luvulla perustettu Rakennusliike Mikko Repo, joka oli alkuaan rantasalmelainen yritys, mutta osakeyhtiöksi muuttumisen jälkeen siirsi kotipaikkansa Savonlinnaan. Repo Oy (vararikko 1971) tuli tunnetuksi suurten yksiköiden rakentajana. Yhtiö rakensi mm. Viru-hotellin Tallinnaan, ja Savonlinnassa yhtiön työnäytteitä ovat mm. Piispanmäen lyseorakennus ja sairaanhoitajakoulu. Muita merkittäviä savonlinnalaisia rakennusalan toimijoita olivat 50-luvulla aloittaneet K. E. Ojasen rakennusliike ja Paavo Murosuo, 1960-luvulla perustetut Raution rakennusliike (Rakennus-Rautio Oy) ja Ra-Ho Oy sekä Itä-Savon Rakentajat Oy 70-luvulta lähtien. Ojanen rakensi vanhan Seurahuoneen ja Heikinpohjan Arava-talot, Torikulman ja Haka-alueen kerrostaloja. Murosuo ja Ra-Ho Oy keskittyivät asuntotuotantoon, jälkimmäinen on rakentanut Haka-alueen kerrostaloja, mutta myös teollisuusrakennuksia Schaumanille. Raution työnäytteenä on seurakuntakeskus.

Aika	Nro ALUE		Asiasanoja
1920–1960	66 LAITAATSILLAN ASUINALUE	P, osa V	Teollisuuden sosiaalitoiminta: tonttitarjonta; telakkayhdyskunta; tyyppitalorakentaminen
1940-luku	45 INKERINKYLÄ	M	Sodanjälkeinen asuntopula; teollisuuden asuntorakennustoiminta; tehdasvalmisteiset tyyppitalot; työväen kahden perheen talot; Erik Bryggman
1940-luku	38 KIURUNKATU - LEIVONKATU	>M	Teollisuuden asuntorakennustoiminta; tehdasyhdyskunnan sosiaalinen hierarkia; mestareiden kahden perheen talot; Erik Bryggman
1940-, 50- ja 60-luvut	41 VENÄJÄNNIEMI	P+	Teollisuuden tonttitarjonta; sodanjälkeinen asuntopula; tyyppitalorakentaminen; järvimaisema; laivaväylä
1920 - 1950-luvut	67 MIRRILÄ - KATISKALAHTI	P-	Esikaupunkimainen alue; kaupungin ja maalaiskunnan rajalla; teollisuuden tonttitarjonta; [alueen sisällä uudisrakentamista]
1950- ja 60-luku	71 ENSOLA	P-	Teollisuuden tonttitarjonta; maalaiskunta; metsäympäristö; pieni omakotialue [epäyhtenäinen]

Aika	Kohde (Alueen nro)		Asiasanoja
1930–50-luku mm. kerroksellisen	Savonlinnan vaneritehdas [vanhimmat osat 1920 - 30-luvulta; rimalevytehdas 1940; kuitulevytehdas 1953; vanerinjalostustehdas 1973 mm.]	P	Metsäteollisuus; savupiipputeollisuus; teollisuuskaupunginosa; monivaiheinen rakentaminen; järven rannalla

1930–40-luku	Metsäkonttorintie 11 ja 13, virkailijatalot (74)	P+, osa >M	Tehtaan asuntoalue; johto ja ylemmät virkailijat; teollisuusyhdyskuntien sosiaalinen hierarkia; Erik Bryggman
1940-luku	Lypsyntien konepaja, valimo	P	Konepajateollisuus; punatiiliarkkitehtuuri
1950-luku	Lypsyntien konepaja, konttori	P	Konepajateollisuus; konttorirakennus [laaj.]
1950-luku	Kuitulevytehdas	P	Metsäteollisuus; punatiiliarkkitehtuuri
1940-luku	Urheilukatu 2 (45)	P	Saunakulttuuri; teollisuuskaupunginosa; Inkerinkylä; Erik Bryggman
1950-luku	Laitaatsillan telakan sauna- ja pesutuparakennus (RKY)	P+, osa V	Saunakulttuuri; korjaustelakka; teollisuuden sosiaalinen toiminta; yhtiön omaa suunnittelua
1950-luku	Laitaatsillan telakka, levy- ja moottorinkorjauspaja (RKY)	P, osa V	Sisävesistön korjaustelakka; Enso-Gutzeitin laivasto; telakan käytön jatkuvuus; yhtiön omaa suunnittelua
1950-luku	Laitaatsillan telakka, veneveistämö ja puusepänpaja (RKY)	P+, osa V	Sisävesistön korjaustelakka; Enso-Gutzeitin laivasto; telakan käytön jatkuvuus;
1920-40-luku	Laitaatsillan telakka, työkaluvarasto (RKY)	P, osa V	Kuten edellä
1970-luku	Laitaatsillan telakka, koneistamo- ja toimistorakennus (RKY)	P+, osa V	Sisävesistön korjaustelakka; Enso-Gutzeitin laivasto; telakan käytön jatkuvuus; yhtiön omaa suunnittelua

Kuva: Savonlinna vaneritehtaan vanha korjaamorakennus. Taustalla näkyy tehdas ja voimalaitos.

Kuva: Entinen Lypsyntien konepajan valimo uudistettuna uuteen käyttöön.

Kuva: Virkailijantalo vaneritehtaan asuntoalueella Metsäkonttorintielle (Erik Bryggman).

Kuva: Schaumanin virkailija-asuntoja Kiuruntie-Leivontien alueella (Erik Bryggman).

Kuva: Inkerinkylän kahden perheen puutaloja, jotka on peruskorjattu yhden perheen taloiksi.

Kuva: Venäjänniemen asuinalue on luonnonkauniissa niemessä vaneritehtaan tuntumassa.

Kuva: Poukkusalmen pohjoispuolelle Kirkkoniemeen viime sodan jälkeen rakentunut asuinalue on osa Laitaatsillan telakkayhdyskuntaa.

Kuva: Ensolan asuinalue keskustaajaman ulkopuolella.

3 Täydennysinventointisuunnitelma

3.1 Modernin ajan rakennuskanta

Selvitystyön ensisijaisena tehtävänä oli nuoremmasta rakennuskannasta valikoitujen aikaisemmin inventoitujen kohteiden tarkastaminen ja arviointi sekä vanhojen inventointitietojen korjaaminen tarvittavilta osin, ts. päivitysinventointi.

Toisena tehtävänä oli koota kohdeluettelo yksityiskohtaisemman suunnittelun ja lupakäsittelyn yhteydessä tehtävää modernin rakennusperinnön täydennysinventoinnin tarveharkintaa varten.

Valintaa tehtiin teemälähtöisesti ja lista perustuu työn aikarajoissa läpikäytyyn lähdeaineistoon, kartta-analyysihin ja aistivaraisiin havaintoihin, joita tehtiin päivitysinventoinnin maastopäivinä. Valintoihin vaikutti alkuperäinen käyttötarkoitus sekä kaupunkikuvallinen luonne. Muutamista rakennustyypeistä ehdittiin koota alustava luettelo teemainventoinnin lähtöaineistoksi. Alueen loma-asutus mantereen puolella sekä saarissa jäivät vähemmälle huomiolle.

3.1.1 Yksittäisiä kohteita ja miljöitä

Luettelosta tehtiin paikkatietoaineisto ja seuraava taulukko. Vuosilukutiedot ovat rakennus- ja huoneistorekisteristä.

Ajankohta	Nimi	Tyyppi	Asiasanat
1944	Telakkatien puutalot	Alue: Pientaloryhmä	Puolustusvoimat; tyypitalot
1946	Olavinkatu 63, Rataneuvos	Kerrostalo IV	VR, rautatieläisten talo
1951	Akselinkatu 12	Asuinrakennus	Vanhakaupunki; yksityistalo; tri Kosonen
1952	Erkonkatu 10	Pienkerrostalo	Sodanjälkeinen rakentaminen
1954	Tulliportinkatu 23	Huoltoasema	Liikenne
1956	Kalmarinkatu 5	Kerrostalo II	Sodanjälkeinen rakentaminen
1959	Erkonkatu 11	Ortodoksinen rukoushuone	Uskonnon harjoittaminen

Kuva: Kirkkokatu 2.

1950-luku	Yhdystie	Alue: Pientalot	Sodanjälkeinen rakentaminen; pitkä katunäkymä
1955–57	Vuokontien eteläpää	Alue: Pientalot	Sodanjälkeinen rakentaminen; talot samaa tyyppiä
1950–60-luvut	Hernemäen eteläosat	Alue: Pientalot	Omakotialue; korttelirakenne
1950–70-luvut	Savonkatu–Tulliportinkatu kerrostalot, mm. Tulliportinkatu 11 Tulliportinkatu 17 Savonkatu 1	Alue: Kerrostalot III	Kaupunkiympäristö; läntinen sisääntuloväylä
1956 - 1967	Hirvastie-Mäntytyie-Kiertokatu	Alue: Pientalot	Omakotialue; sodanjälkeinen rakentaminen
1957	Talvisalonkatu 29	Kerrostalo II	Kaupunkiympäristö; läntinen sisääntuloväylä
1959	Kirkkokatu 10	Kerrostalo III	Ruutukaava; sodanjälkeinen rakentaminen
1959, 1987	Sotilaspojankatu 3	Oppilaitos; taidelukio	Ruutukaava; kirkkoympäristö
1960	Kirkkokatu 2	Kerrostalo III-IV	Ruutukaava; sodanjälkeinen rakentaminen
1961	Linnankatu 33	Kerrostalo IV	Satama-alue; kaupunkireuna
1961–69	Vienankatu-Lapinkatu-Vironkatu	Alue: pientalot	Asuinalue; yhtenäinen katunäkymä
1969	Olavinkatu 38	Kerrostalo IV	Pääkatu; vertikaali js-porrastus
1962	Talvisalonkatu 21	Kerrostalo IV	Sivukatu; kulmatalo
1962	Koulukatu 6	Kerrostalo III	Vanhakaupunki; kulmatalo
1963	Olavinkatu 43	Kerrostalo IV	Pääkatu; kaupunkimuuri
1965	Olavinkatu 33, Auvisenrinne	Kerrostalo VI	Pääkatu, kaupunkimuuri
1969	Akselinkatu 14	Kahden perheen talo	Vanhakaupunki; pientalo

Kuva: Hirvastian omakotiasutusta.

1970–73	Haapavedentie 21–29	Alue: Kerrostalot	Kerrostaloalue; rantasijainti
1971	Leivonkatu 6, 8, 10 ja 12	Alue: Pientalot II	Teollisuuden asuntotuotanto (vaneritehdas); yhtenäinen
1971	Kyrönniemenkatu 4	Kerrostalo III	Rinnetontti; rikas massoittelu
1971	Uimahallinkatu 2	Uimahalli	Liikunta; rantapuisto
1973–74	Uimahallinkatu 4–6	Alue: Kerrostalot	Terassitalot
1977–1979	Vetehisenkatu	Alue: Pientalot ja rivitalot; mm. käkikellotalot	Miekkoniemen kaupunginosan kerroksinen kaupunkikuva: osa-alueittaista yhtenäisyyttä

Kuva: Savonlinnan uimahalli.

1980	Kirkkokatu 9	Kerrostalo IV	Kirkkoympäristö, kulmatalo
1983–84	Kalastajantie asuinalue	Alue: Pientalot	Yhtenäinen pientaloalue
1984	Sotilaspojankatu 7	Oppilaitos; Linnalan kansalaisopisto	Kirkkoympäristöä rajaava monumentaalirakennus
1985	Kyrönniemen urheilukenttä	Avokatsomo	Urheilu; betonirakentaminen
1986	Olavinkatu 24–Tottinkatu 9	Valtion virastotalo	Hallintokeskus; punatiili
1987, laajennus 2006	Sotilaspojankatu 1	Oppilaitos; musiikkiopisto	Lisärakennus taidelukion yhteydessä
1987–1990	Kuusniementie 11, 13–15	Alue: Kerrostalot	Yhtenäinen taloryhmä; tiilirakentaminen
2002	Savonlinnasali, kylpylä	Kokous- ja konserttitalo	Kulttuurirakennukset; Matkailu; Kasinon yhteydessä; Riitta ja Kari Ojala

Kuva: Savonlinnan musiikkiopisto on kuvassa keskellä ja sen oikealla puolella taidelukio.

3.1.2 Teemainventoinnit

Seuraavien kohdetyyppien kohdalla on ajankohtaista tehdä kattava teemainventointi. Kohteista ei tehty paikkatietoaineistoa.

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1940-, 50- ja 60-luvut	Koko kunta	Terveystalo-neuvolat, vanhainkodit
1970-luvulta lähtien	Koko kunta	Terveyskeskukset
	Koko kunta	Kunnalliset päiväkotirakennukset

Kaupunkialueella sijaitseva terveyskeskus (1982, Kaj Michael) on toiminut viimeksi pääterveysasemana.

Kaikki päiväkodit eivät välttämättä toimineet erityisesti niitä varten suunnitelluissa rakennuksissa, mutta inventointiin on tarkoitus valita varta vasten päiväkodeiksi rakennetut rakennukset. Luettelossa on alustavaa tietoa kantakaupungin alueella toimineista päiväkodeista. Toiminnassa olevien päiväkohtien rakentamisajankohdat on merkitty nimen eteen.

Miekkoniemen päiväkoti (1988)

Tuokkolan päiväkoti, mahdollisesti kyseessä Tuokkolanlahden lastentalo (1965)

Keskikaupungin päiväkoti, kirkkokatu 11 (laajennus 1983)

Haka-alueen päiväkoti (1977)

Kotilahden päiväkoti (purettu)

1990 Pihlajaniemen päiväkoti, liikekeskus-seurakuntatalon yhteydessä

1990 Nojanmaan päiväkoti

2013 Asemantien päiväkoti

2014 Kellarpellon päiväkoti, koulun yhteydessä laajennus

Kuva: Savonlinnan Pihlajakoti eli entinen vanhainkoti jäi tyhjilleen 2010-luvun alussa. Rakennukselle on myönnetty purkamislupa ja sen tilalle on suunniteltu vanhusten palvelutaloa.

Uskonnon harjoittaminen

1940-luvulta lähtien	Koko kunta	Hautausmaiden rakennukset ja rakenteet
1940-luvulta lähtien	Koko kunta	Seurakunnalliset rakennukset, kuten virka-asunnot; kirkolliset rakennukset, seurakuntakodit/talot ortodoksiset rukoushuoneet, seurakuntien leirikeskukset

Opetus

1940-luvulta lähtien	Koko kunta	Koulut, oppilaitokset
----------------------	------------	-----------------------

Tehtäväksi esitettyä koulujen teemainventointia varten koottiin tiedot modernismin ajan (tässä listassa vuotta 1940 nuoremmista) oppilaitoksista strategisen osayleiskaavan suunnittelualueella. Näistä nykyinen XAMK, seminaarin päärakennus ja liikuntarakennus sekä sairaanhoitajakoulu on jo inventoitu. Vuonna 1972 valmistunut Nojanmaan koulu purettiin 2015.

1952	Puistokadun kansakoulun ruokalarakennus
1954	Kellarpellon kansakoulu
1955	Mertalan kansakoulu; 1977 yläaste ja voimistelusalitalousala -laajennusosa
1955	Kauppaoppilaitos (Liiketaloudellinen Instituutti) vuoteen 1981, peruskorjauksen jälkeen tiloihin muutti Taidelukio 1982
1957	Savonniemen Tyttölyseo, Kauppaoppilaitos vuodesta 1982 ja Ammattikorkeakoulu (XAMK) aloitti opetuksen 1996; 2006 laajennusosa
1960	Ammattikoulu Pääskylähti (laajennettu useaan kertaan)
1960	Seminaari Heikinpohja (laajennus 1982 ja 1993 kansainvälisen viestinnän laitos)
1963	Seminaarin harjoituskoulu Heikinpohja; 1984 laajennus
1964	Nätkin kansakoulu
1965	Sairaanhoitajakoulu ja asuntola, Keskussairaala
1965	Talvisalon yhteiskoulu
1966	Piispanmäen Lyseo, pk, Lyseon lukio, Aikuislukio
1983	Seminaarin liikuntarakennus
1984	Linnalan kansalaisopisto (merkitty karttaan)
1987	Savonlinnan musiikkiopisto; 2006 laajennus (merkitty karttaan)
2002	Seminaarin eli entinen OKL:n taitoaineiden rakennus (XAMKin muut toimipisteet: Kuitulabra Vipusenkatu 5 ja Elektroniikan 3K-tehdas Laitaatsillantie 3)
2016	Nojanmaan uusi koulu

Kuva: Savonlinnan Lyseon lukio sijaitsee Piispanmäellä ja sen alapuolella on inventoituihin teollisuuskohteisiin lukeutuva Savolan saha-myly.

Kulttuuri ja vapaa-aika

1940-luvulta lähtien	Koko kunta	Yhtenäiset tiiviit kesämökkialueet; yksittäisten korkeatasoista suunnittelua edustavien vapaa-ajan asuntojen kartoitus esim. opiskelijatyönä.
1900-luku	Koko kunta	Hotellit, motellit, kylpylä-alue, lomakeskukset, leirintäalueet, keskustan julistepömpelit, musiikkitalot, kirjastot, kulttuuritalot mm.

Viimeistään 50-luvulla on kesämökkiasutusta tullut kaupungin lähisaaristoon: Suureen Suottasaareen, Sammalsaariin, Vuohisaareen, Kääkköön ja Parkkaliniemeen.

Kuva: Kylpylän rakennuksia ja Savonlinnasali uuden maantiesillan takana.

Kunnallistekniikan rakennukset

1920-luvulta lähtien	Koko kunta	Vesitornit, vesilaitokset, sähkölaitokset, muuntamot mm.
----------------------	------------	--

Kunnallistekniikan rakennusten teemainventointiin esitetään otettavaksi mukaan esimerkiksi seuraavat rakennukset:

1952, 1967 Talvisalon vesitornit
1969 Haka-alueen vesitorni

Kuva: Talvisalon vesitornit, joista vanhempi etualalla. Sen on suunnitellut arkkitehti Kaarlo Könönen.

Kuva: Haka-alueen vesitorni.

3.2 Vanha rakennuskanta

Selvitystyön yhteydessä tehtiin havaintoja myös vanhemmasta rakennuskannasta, joiden inventointia tulee harkita tulevien kaavatöiden tai lupaprosessien yhteydessä. Koko strategisen yleiskaavan suunnittelualueen vanhaa rakennusperintöä ei käyty läpi systemaattisesti vaan kohteet valikoituivat pelkästään niiden ulkoasun ja siitä ilmenevät käyttötarkoituksen sekä kaupunkikuvallisen sijainnin perusteella.

Kohteet ja alueet on digitoitu. Kohdeluettelo karttaliitteessä 4a ja b.

Kuva: Venäjäniemen asuinalueen rannassa säilynyt puurakennus alueen ensimmäisestä rakennusvaiheesta.

Kuva: Majakkaniemen pienipiirteistä ranta-asutusta.

4 Lähteet

Arkistot

Savonlinnan kaupunki

Rakennusvalvonnan arkisto: Rakennusluvat

Kaavoitus: Asemakaavat ja yleiskaavat

Pääarkisto: Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1944–46. Ks. viite 13.

Savonlinnan maakuntamuseo

Rakennusinventoinnit

Savonlinna. Rakennushistoriatietoja. Muistellut Pekka Mustasalo 2005. Painamaton. Savonlinnan maakuntamuseo.

Kirjallisuus

Ahola, Teija 2014: *Terveyttä kaikille – Terveystalot ja kunnanlääkäritalot 1940-luvulta 1960-luvulle*. Museoviraston TEHO-teemahanke.

Ahola, Teija 2015: *Terveyttä kaikille – B-mielisairaalat 1950-luvulta 1970-luvulle*. Museoviraston TEHO-teemahanke.

Enqvist, Petri 2001: Savonlinnan kaupungin rakennus- ja tyylihistoria. Etsi, löydä ja näe kadonnut kaupunki. Paikallishistorian ja kuvaamataidon oppimateriaalia Savonlinnan kouluille". Savonlinna: Savonlinnan maakuntamuseo. Moniste.

Keinänen, Timo & Paatero, Kristiina (toim.) 1993: *Martti Välikangas 1893-1973 arkkitehti*. Abacus ajankohta 4, Suomen rakennustaiteen museon monografiasarja.

Lehtimäki, Terhi 2014: *Terveyttä kaikille – keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle*. Museoviraston TEHO-teemahanke.

Lehtimäki, Terhi & Lyytinen, Hanna 2015: *Siunauskappeli rakennustyyppinä. Evankelis-luterilaisten seurakuntien siunauskappalit 1917–2000*. Museoviraston LOHTU-teemahanke.

Tiainen, Satu 2013: *Savonlinnan ydinkeskustan ja keskustaajaman itäosan kulttuurihistoriallisista kohteita*. Raportti 8.8.2013, Savonlinnan kaupunki.

Tyrväinen, Susanna 2005: *Savonlinnan kaupungin ydinkeskustan länsiosien yleiskaava. Raportti alueen kulttuurihistoriallisista kohteista*. Raportti 21.4.2005. Savonlinnan maakuntamuseo.

Schybergson, Per 1983: *Juuret metsässä Schauman 1883–1983 osat 1-2*.

Standertskjöld, Elina 2007: *Arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930–1950*.

Vehviläinen, Olli 1978: *Savonlinnan kaupunki 1876–1976. Savonlinnan kaupungin historia III*.

Vikman, Laura 2018: *Moderni arkkitehtuuri Etelä-Savossa*. Taustaselvitys 1.3.2018. Etelä-Savon maakuntaliitto. Painamaton raportti.

WWW-sivut

ESKU Etelä-Savon kulttuuriperintötietokanta. Rakennusinventointi-aineistot. www.kulttuuriymparisto.fi (yleinen verkkosivusto: http://www.esku.fi/asp/kohde_list.aspx)

Kivilaakso, Aura 2010. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Jokaisen Oma Ympäristö -kampanja (JOY). Suomen Rakennustaiteen museo.

<http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>

Hakli, Olli 2012: *Romantiikkaa, förtälistä vai inhimillistynyttä funktionalismia?*

– *Suomen jälleenrakennuskauden arkkitehtuurihistoriografia*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Taidehistorian oppiaine.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37136/hakli_olli_pro_gradu_2012.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kivilaakso, Aura & Björkman, Johanna 2005: *Kun Helsinkiin rakennettiin City – Nuoremman rakennusperinnön arvottamisesta*. 30.12.2015. TAHITI 04/2015 (sisältää paljon linkkejä)

<http://tahiti.fi/04-2015/kentalta-ja-arkistosta/kun-helsinkiin-rakennettiin-city-%E2%80%93-nuoremman-rakennusperinnon-arvottamisesta/>

Koe Kulttuuriperintö. Just another UTU Blogs site. Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

<https://blogit.utu.fi/koekulttuuriperinto/satakunnan-ymparistokoulu/rakennusperinto-ja-aikakaudet/>

Merisalo Tiina, museonjohtaja, Helsingin kaupunginmuseo. Kolumni, *Rakennussuojelu on rankkaa työtä*.

http://www.helsinginkaupunginmuseo.fi/wp-content/uploads/2015/07/Sofia_2_2001.pdf

Photo Seitsonen. Fotari Timo Seitsonen. Vanhat valokuvat. Facebook-sivusto.

https://www.facebook.com/PhotoSeitsonen/?_tn=%2Cdk%2CP-R&eid=ARDOs9uXiertDLMftDnOz4jpVRfp_gWjOfuqavwMuf7jL5Hql1c4x57Pd09COHif5jjCjdOs4-ATCJxa

Savoinen, Erkki. *Savonlinnan opettajankoulutuslaitos Joensuun yliopiston kolkassa ja rekenä. Katsaus lehtikirjoituksiin 1974–2002*. <http://sokl.uef.fi/juhlakirja/07katsau.htm>

Savonlinna. Rakennushistoriatietoja. Muistellut Pekka Mustasalo 2005. Painamaton. Savonlinnan maakuntamuseo.

Savonlinnan keskustaajaman strategisen yleiskaavan kuvaus

<https://www.savonlinna.fi/asukas/kaavoitus/keskustaajaman-strateginen-yleiskaava>

Savonlinnan työväenyhdistys. *Menneiltä vuosilta*. Artikkelit pohjautuvat STY:n satavuotishistoriikkiin: Virtanen Markku: Kestävällä tiellä eteenpäin 1887–1987.

<https://www.sty.fi/menneilta-vuosilta/>

Savonmaa. Savonlinnan seudun aluelehti. 10.4.2019. Juhla-lehti 100-vuotiaan Suomen Puolustusvoimien kunniaksi. Artikkeleita Savonlinnan kasarmeista.

< <https://en.calameo.com/read/000054842759efc5094eb>>

Vuorinen, Juha 2011. *Muutoksen kampukset - uusien suomalaisten yliopistokokonaisuuksien suunnittelu ja rakentuminen korkeakoulujen kehittämislaita (1965–) uuteen yliopistolakiin (-2009)*. Museovirasto.

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/muutoksen-kampukset.pdf>

Suullista tietoa

Päivi Behm, Savonlinnan kaupunki

Kaija Pitkänen, Savonlinnan kaupunki

Jorma Hytönen, Savonlinnan maakuntamuseo

5 Liitteet

Kartat 1a ja b: Rakennusinventointitilanne

Tiedot inventoiduista kohteista löytyvät ESKU-sovelluksesta

Kartta 2: Olemassa olevat suojelutavoitteet nuoremmalle rakennuskannalle

Kartat 3a ja b: Kohteet ja alueet 2019

Taulukko 3.1 Aluetiedot

Taulukko 3.2 Kohdetiedot

Taulukko 3.3 Vanhemman rakennusperinnön kohteet ja alueet

Kartat 4a ja b: Esitys täydennysinventoinnin kohteista

Kartta 5a ja b: Rakennuskannan ikärakenne

Kartta 6: Rakennetun ympäristön jatkumot ja muutokset

Kuva: Heikinpohjan yhtenäistä kerrostalovaltaista kaupunkiympäristöä 1950-luvulta.

VIITTEET

¹ Kivilaakso 2010.

² Kivilaakso & Björkman 2015.

³ Koe kulttuuriperintö 2015.

⁴ Merisalo 2001.

⁵ Vikman 2018, 18.

⁶ ESKU-tietokantaan oli viety tietoja myös vanhemmista rakennusinventoinneista, kuten *Juha Timosen laatimasta rakennusinventoinnista* vuodelta 1993.

⁷ <https://www.savonlinna.fi/asukas/kaavoitus/keskustaajaman-strateginen-yleiskaava>

⁸ Kivilaakso 2010, <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>

⁹ Kivilaakso & Björkman 2015.

¹⁰ Kaija Pitkänen, sähköposti 27.3.2019, Savonlinnan rakennusvalvonta.

¹¹ Kaija Pitkänen, sähköposti 27.3.2019, Savonlinnan rakennusvalvonta.

¹² Kaupunginvaltuuston pöytäkirjat ja liitteet 22.2.1944 § 23; 5.12.1944 § 121, 122; 8.5.1945 § 74 + liite; 29.1.1945 § 24 + liite; 29.8.1946 + liite. SKA

¹³ Kenttä siirtyi valtiolle 1984.

¹⁴ Savonlinna. Rakennushistoriatietoja. Muistellut Pekka Mustasalo 2005. Painamaton. Savonlinnan maakuntamuseo.

¹⁵ ESKU-tietokanta: Hirvaslahden kesämökkialue. Anne Viisteensaari 1997. Pihlajaveden saariston rakennusinventointi.

¹⁶ Vehviläinen 1978, 643–645.